

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

57. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2010/10

Tartalom

Ajánló

SZÁNTÓ Péter: **Tanulságos dolgok ...**

Cikkek

- VINCZE Andrea: **Közművelődési könyvtárak lehetőségei konnektivista szemmel** 407
- Z. KARVALICS László – VARGA András: **Informatorium – az intézménytől a szótörténetig**.....418
- DÁVID Adrienne – KÖRÖS Kata: **Adattármustra. Mozgóképek 1.** 424

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

- YI, Kwan – CHAN, Lois Mai: **Kontrollált és nem kontrollált szótárak összekapcsolásának lehetőségei (az LCSH és a Delicious példáján keresztül)** (Ref.: Dancs Szabolcs) 438
- CHEN, Ching-Jung: **Nagyszerű művészettörténeti honlapok** (Ref.: Szalóki Gabriella) 440

Hírek

- Az Ebrary orvosi technológia tárgyú adatbázisa • A Proquest Historical Newspapers kibővült a Times of India napilappal • A Music Online megháromszorozta gyűjteményét • SpringerMaterials • A Swets és a Deep Web partnerek lettek • Az EBSCO felvásárolta az Expert Publishing céget • Az EBSCO új halászati és vízügyi adatbázisai • A Wilson kiadta a Careers adatbázist..... 445
- (Összeállította: Szántó Péter)

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 57 • 2010/10

Summaries

VINCZE, A.: **Public library opportunities – a connectivist approach** 407

Libraries in our age must simultaneously correspond to the cult of speed and be human-scale. Connectivism (network-based learning), the learning theory of the conceptual society, has evolved in the virtual world. It requires a new approach. The connectivist approach to libraries manifests itself mainly in the following fields: the use of tools, marketing, online services and adult education. The web 2.0 tools – since they are connection- and community-oriented – enable co-operation in various areas (such as learning, thinking, professional work, creation). Nowadays there is an ample choice of free internet services and applications (blogs, social networks, instant messaging, conceptual maps, online office packages; link, video and image sharing solutions, catalogues, wikis, aggregating tools). The image public libraries build about themselves using these tools in the virtual space depends only on the creativity, fantasy and attitude of librarians. We need, however, real spaces and real communities as well, to support the existence of communities and to provide facilities for reader development. We start to realise now how important it is to stop for a moment in our hectic world, therefore we need quiet places as well which serve immersed study and reading.

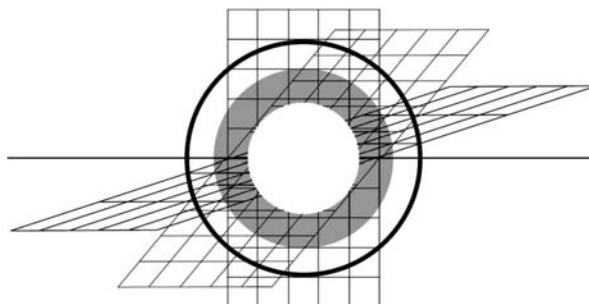
There are such spaces hidden within the walls of libraries. It is libraries and librarians who can do the most – in addition to parents and teachers – for educating children and other individuals to reading, through developing well-devised virtual and real spaces and through their communities.

Z. KARVALICS, L. – VARGA, A.: **The Informatorium – an institution and its etymology** 418

The essay guides the reader through the history of meaning of the word Informatorium, from the 17th century beginnings with handbooks to its various uses in the 20th century, now that the opening of an up-to-date information providing institution bearing this name is approaching. It reviews in short Informatorium's relationship with the cultural-historical discourse on "consciously planned and constructed buildings for executing high-level intellectual operations".

DÁVID A. – KÖRÖS, K.: **Scrutiny of Hungarian databases. Film libraries** 424

In the series "Scrutiny of Hungarian databases" independent experts evaluate various Hungarian online content services from the point of view of their use by libraries.

Vincze Andrea

Közművelődési könyvtárak lehetőségei konnektivista szemmel

„Menj az emberekhez, élj közöttük, tanulj tőlük, szeresd őket, szolgálj őket, tervezz velük, kezd azzal, amit tudnak, építs arra, amijük van!”

(Kínai mondás.)

A konnektivista szemlélet, a web 2.0-ás eszközök alkalmazása az élethosszig tartó tanulásban, az egyén szellemi fejlődésének elősegítésében egyre nagyobb szerepet kap. A konnektivizmus mint tanuláselmélet, változást hozott az önképzés, és a nem iskolarendszerű képzés területén. A közművelődési könyvtárak számára a szemléletváltás újabb lehetőségeket kínál szolgáltatásaik bővítéséhez. A társadalom igényei megváltoztak. A könyvtáraknak eleget kell tenniük a virtuális és a valós világ kihívásainak, a sebességkultusznak és az emberléptékűségnek is. A cikkben ezeknek a lehetőségeknek a számbavételére teszünk kísérletet.

Bevezetés

A könyvet és az internetet időtől és tértől függetlenül, a nap 24 órájában, szinte bárhol használhatjuk. Mindkettő információt hordoz. Míg az előbbi emberléptékű és inkább a csendhez, a nyugalomhoz köthető, addig a másik a sebesség kultuszához.

2010 első negyedében két képzésen vettem részt. Konnektivizmust¹ és andragógiát² tanultam. Jól kiegészítették egymást. A konnektivizmust távoktatási formában konnektivista eszközökkel, az andragógiát pedig hagyományos keretek között hagyományos módszerrel tanították. A két képzésen szerzett ismereteim rendszerezése céljából egy összefoglaló írást terveztem. A közelmúlt eseményei, rendezvényei, előadásai hatására kicsit eltértem az eredeti céltől. Az összefoglalónak indult írás középpontjában már nem a képzéseken tanultak, hanem a könyvtárak lehetőségei, kihívásai³ állnak. A képzésen szerzett ismereteimre alapozva – konnektivista szemmel – megpróbáltam összefoglalni gondolataimat arról, hogy a könyvtár miképp felelhet meg egyszerre a sebességkultusznak és az emberléptékűségnek. A végső indítást gondolataim papírra vetéséhez (pontosabban elektronikus rögzítéséhez) a március végi orosházi „Olvasás 2010-ben” konferencia előadásai és a résztvevők reakciói adták. *Baginé Tóth Erika* „Olvasás 2010 – Mi a határ?”⁴ című

blogbejegyzésében megfogalmazott gondolatai, kérdései is válaszára készítettek.

Sebességkultusz – Virtuális tér – Eszközök, lehetőségek

A konnektivizmus számomra több mint a fogalmi társadalom tanuláselmélete, inkább egyfajta szemléletmód, mely a hálózatok tudományát hívja segítségül. A hálózatiság fogalma a könyvtárakhoz közel áll, hiszen elég csak a könyvtári hálózatra, a könyvtárak hálózatban való együttműködésére gondolni. A konnektivista szemléletmód a könyvtárak esetében az eszközhasználatban, a marketingben, az online szolgáltatásokban, a felnőttképzésben nyilvánulhat meg leginkább.

Egy csokorba gyűjtöttem azokat a konnektivista, web 2.0-ás eszközöket, amelyeket a könyvtárosok is jól tudnak, illetve tudnának hasznosítani.

Mi a web 2.0? Szűcs Viktor és Vida Andrea közös blogjának „A web 2.0-ról egy mondatban”⁵ c. bejegyzésében találtam rá a legtömörebb, legfrappánsabb meghatározásra: „Web 2.0 = Mi”, illetve Vida hozzászólását idézve: „web 2.0 = kapcsolat”. A web 2.0-ás eszközök középpontjában a KÖZÖSSÉGEK, a kapcsolati hálózatok állnak, melyekhez mi magunk is tartozunk, tartozhatunk. Web 2.0-ás eszközökkel kapcsolódhatunk virtuális közösségekhez, vagyis ezek az eszközök olyan

technikák, amelyek a személyközi kommunikáción túl a közösségi kommunikációt, a különböző területeken (tanulás, gondolkodás, munka, alkotás stb.) való együttműködést is lehetővé teszik számunkra. Vegyük sorra ezeket az eszközöket!

Blogok

A webnapló szerkezetét az időrendiség határozza meg. Közvetlenebb kommunikációs lehetőséget nyújt, mint a honlap. Tartalmuk szerint a blogok sokfélék. A könyvtárak esetében elsősorban a szakmai blog jöhet szóba. A legnépszerűbb, saját szerverre telepíthető blog létrehozására és üzemeltetésére szolgáló tartalomkezelő rendszer (CMS) a Wordpress. Ma már az ingyenes tárhelyet, szerkesztői felületet kínáló blogszolgáltatások terén is nagy a választék: például *blogger.com*, *blog.hu*, *blogter.hu*, *freeblog.hu*, *posterous.com*. A blogot akár többen is szerkeszthetik, a szerkesztési jogokat a blog létrehozója osztja ki. Saját szerverrel vagy tárhellyel nem rendelkező könyvtárak a blogszolgáltatók ingyenes tárhelyeit használhatják. Ilyen szolgáltatást vesz igénybe például a tótkomlói könyvtár⁶ is.

Nem hagyhatom ki a blog speciális formáját, a mikroblogot sem, amely főként a fiatalok körében népszerű. A mikroblog rövid bejegyzéseket (max. 140 karakter) tartalmaz. A tartalom általában csak egy rövid mondatból és egy linkből áll. Közkedvelt mikroblogok: *Twitter*, *Turulcsip* stb. A twitterbejegyzések beágyazhatóságuknak (pl. honlapunk, blogunk, ismeretségi hálózatunk oldalaiba) köszönhetően egyik legfontosabb marketingeszközünké válhatnak a weben.

Ismeretségi hálózatok

A könyvtárak számára az ismeretségi hálózatok ingyenes marketingeszközök olvasóik – főként a fiatalabb korosztály – eléréséhez, információval való ellátásához. (A felhasználói fiók kezeléséhez, karbantartásához szükséges munkaidőt, vagyis a humán erőforrás költségét leszámítva.) A legnépszerűbb ismeretségi hálózatok: *iWiW*, *Facebook*, *Netlog*, *LinkedIn* stb.

A Ning az ismeretségi hálózat és a blog ötvözte. Míg a fentebb említettekhez csak csatlakozni lehet, addig a Ningen bárki alapíthat, építhet ismeretségi hálózatot. Az így létrehozott saját hálózat lehet teljesen nyitott, félig zárt, vagy zárt. A nyitottság

mértékét a hálózat létrehozásakor kell meghatározni. Ezt a döntésünket később módosíthatjuk, de ekkor már figyelembe kell vennünk a közösség véleményét is. Hogy a közösség mennyire lesz működőképes, az az összekötőkön múlik. Kik az összekötők? *Gladwell* szerint „Az élet területén elszórtan van egy maroknyi ember, akiknek igazán különleges adottságaik vannak ahhoz, hogy barátokat és ismerősöket szerezzenek. Ők az összekötők.” Jelenlétük, szerepük mind a valódi, mind a virtuális térben nélkülözhetetlen. Hiányuk vagy távozásuk esetén a közösség felbomlik. Az *olvaslak.ning.com*, az olvasást kedvelők hálózati közössége, félig zárt hálózat. A közösség kezdőoldalát bárki megnézheti, de a további oldalak csak a regisztrált felhasználók számára érhetők el. A hálózat tagjának a webhelyen belül saját oldala van, melyet bizonyos keretek között ízlése szerint alakíthat, tölthet fel tartalommal. A tag maga szabályozhatja, hogy az általa feltett tartalmakhoz (blogbejegyzések, fotók, videók, hangállományok) kik férhetnek hozzá (a közösség minden tagja, az ismerősei, vagy csak ő). A közösségen belül ennek köszönhetően aktív, de az egyének által jól szabályozható információ- és eszmecsere valósul meg.

Megfontolandó, hogy új közösséget hozunk-e létre, vagy egy meglévőhöz csatlakozunk? Első lépésként érdemes egy – az érdeklődési körünknek megfelelő – jól működő hálózathoz csatlakozni, megismerni a Ning által nyújtotta lehetőségeket, feltérképezni a közösség működését, majd számba venni saját erőforrásainkat, lehetőségeinket (összekötők, célcsoport). Lehet, hogy hatékonyabb egy új csoportot létrehozni a közösségen belül, melynek nyitottságát vagy zártságát a csoport létrehozója határozhatja meg.

IM – Azonnali üzenetküldők

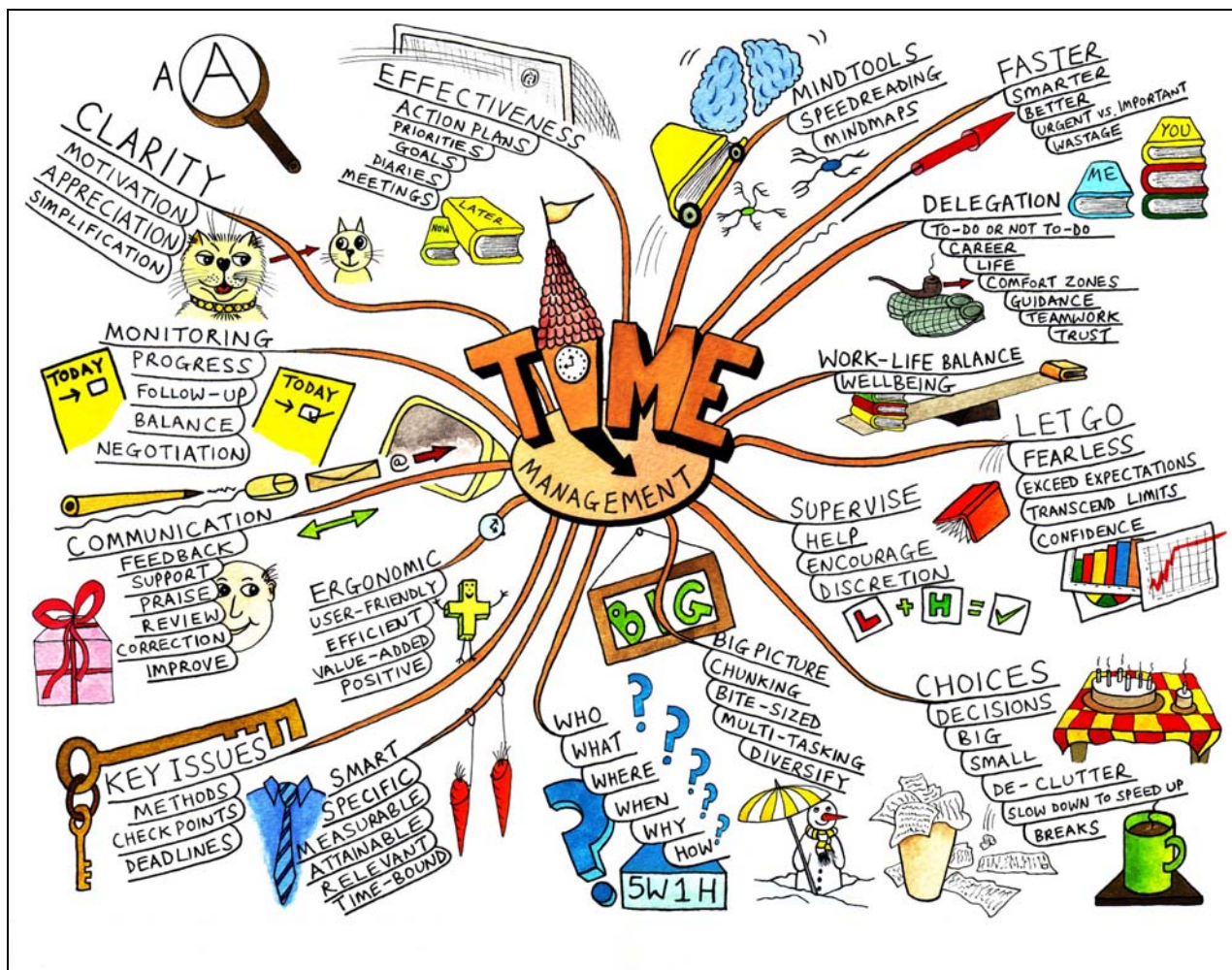
Az internethasználók körében az azonnali üzenetküldők népszerűsége folyamatosan nő. Néhány rendszer a sok közül: *MSN*, *Google Talk*, *Skype* stb. A könyvtárak az online szolgáltatásaik palettáját színesíthetik ezekkel az eszközökkel.⁷ Csak abban az esetben publikáljuk, adjuk meg a könyvtár *Skype*, *MSN* azonosítóját, ha legalább nyitvatartási időben folyamatosan nyújtani tudjuk ezt a fajta elérhetőségünket. Csak akkor hirdessünk meg ilyen szolgáltatást, ha a meghirdetett időben meg tudjuk szervezni a folyamatos ügyeletet – ellenkező esetben a felhasználók elégedetlenek lesznek.

Fogalomtérkép-készítő alkalmazások

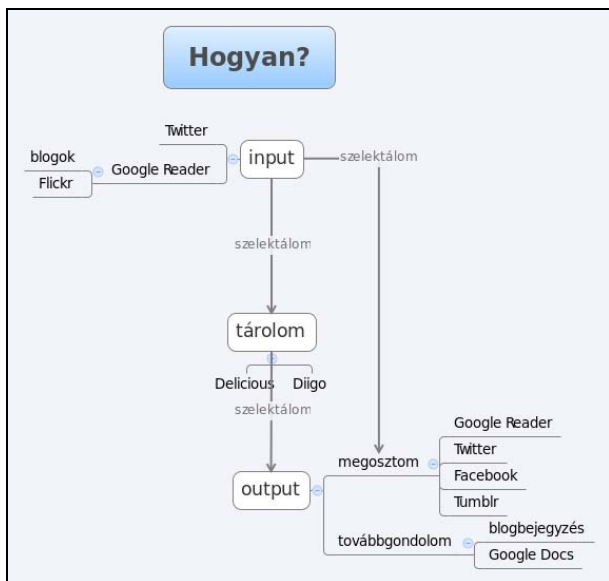
A fogalmak bonyolult szemantikai hálózatban kapcsolódnak egymáshoz, nagyon gyakran elsősorban a használati kontextus határozza meg a szavak jelentését. A fogalomtérkép (concept map) (1. és 2. ábra) a kapcsolatok ábrázolásával a fogalmak és a köztük lévő összefüggések, az általuk alkotott fogalmi rendszer megértését könnyíti meg. Nem a kész térkép a fontos, hanem a készítés folyamata. A fogalomtérkép megalkotása során jutunk el az ábrázolt fogalmak, gondolatok, jelenségek, folyamatok közötti összefüggések jobb megértéséhez.

A fogalomtérképet több célra, több területen is használhatjuk: például jegyzetelésre, összegezésre, tudásszervezésre egyéni és csapatmunka keretében, analógiás problémamegoldásra (különböző területek szimmetriájának megtalálására), az ismeretek mélyebb rétegzésére, elemzésre, bonyolult ötletek és érvek egyszerű megjelenítésére.

A fogalomtérkép a könyvtárosok hatékony eszközévé válhat (pl. projektek kidolgozásánál, oktatásnál, gyermekkönyvtári foglalkozásokon, iskolai könyvtárakban). A fogalomtérkép-készítés nemcsak a gondolkodás, de közvetve az értő olvasás fejlesztését is elősegíti. A két legnépszerűbb fogalomtérkép-készítő alkalmazás a *Freemind* és a *CmapTools*.

1. ábra Művészi kivitelezésű, kézzel készített fogalomtérkép⁸

2. ábra Concept map alkalmazással készített fogalomtérkép⁹

Online irodai alkalmazáscsomagok

Az online irodai alkalmazások (dokumentszerkesztők, naptárak, csoportok, levelezőlisták nem csak levelezési lehetőséggel stb.) személyes és csoportmunkára egyaránt alkalmas eszközök. Projektek, képzések szervezéséhez, lebonyolításához, bemutatók készítéséhez, dokumentumok (táblázatok, szövegek, prezentációk, űrlapok, rajzok), képtárak, közös naptárak stb. létrehozásához nélkülözhetetlenek.

Saját szerverre telepíthető, ingyenes irodai szolgáltatást nyújtó eszköz például a *Zimbra*. A legismertebb ilyen komplex online szolgáltatást a Google nyújtja (dokumentumok, naptár, képtár „Picasaweb”, csoportok). A Google népszerűsége az ingyenessége mellett a többnyelvűségének is köszönhető. A *Zohot* is érdemes kipróbálni, és összehasonlítani a két szolgáltató irodai alkalmazáscsomagját, mielőtt lehorgonyoznánk a Google szolgáltatásai mellett. *Ezeknek az eszközöknek a használatával nemcsak a munkánkat tehetjük hatékonyabbá, könnyebbé, de a csoportban, a közösségben való tanulást, információmegosztást, publikálást is.*

Közösségi könyvjelzők, más néven: linkmegosztók

Kutató-, információmegosztó és menedzsmentplatform egyéneknek és csoportoknak. Olyan, mint a

Vincze A.: Közművelődési könyvtárak lehetőségei ...

böngészőnk könyvjelzőtára, de használata jóval több előnnyel jár: bárholnan elérhetjük; tematikus listákat állíthatunk össze a linkjeinkből; megjegyzéseket fűzhetünk hozzájuk; elolvashatjuk mások publikus megjegyzéseit. Továbbá érdeklődési körünknek megfelelő csoportot hozhatunk létre vagy meglévő csoporthoz csatlakozhatunk, és a csoport tagjaival közösen bővíthetjük gyűjteményünket.

A linkmegosztó a tájékoztató munka újabb, hasznos segédeszközzé válhat. További lehetséges alkalmazási területek a projektek, klubok, tanulás, tanfolyamok stb.

A két legnépszerűbb linkmegosztó a *Delicious* és a *Diigo*. Lassan már két éve, hogy a könyvjelzőimet a *Diigo*-n tárolom. A képzés végére több egymásba ágyazott listából álló gyűjteményt hoztam létre. A gyűjtemény URL címe: www.diigo.com/list/vinczeandi/htk01-kurzus

Közösségi képmegosztók

Képek, fotók publikálására számos ingyenes szolgáltatás létezik. A két legnépszerűbb képmegosztó szolgáltatás a *Picasaweb* és a *Flickr*. (Továbbiak: indafoto.hu, imgur.com, www.art-work.hu, www.panoramio.com stb.) A könyvtárak rendezvényfotóik publikálására a neten bármelyik ingyenes képoldalt igénybe vehetik. Kisebb könyvtárak digitalizált képi dokumentumaik közzétételére is használhatják ezeket, de erre a célra inkább valamelyik magyar könyvtári szolgáltatást javaslom.

Közös könyvtári képtár létrehozására indított kezdeményezés a kepkonyvtar.hu¹⁰, melybe a tárhellyel nem rendelkező könyvtárak tölthetik fel a metaadatokkal (leíró adatokkal) ellátott képgyűjteményeiket, illetve a saját tárhellyel, szolgáltató felülettel rendelkező könyvtárak is aggregálhatják tartamaikat a „Képkönyvtár” adatbázisába. Az aggregálás során a gyűjtemény metaadatai és a hozzájuk tartozó bélyegképek kerülnek be az adatbázisba.

A *Könyvtári képadatbázisok* c. blogbejegyzést¹¹ olvasgatva sok érdekes, hasznos információt szerezhetünk a közösségi képmegosztókról, a képkönyvtári adatbázisokról és azok használatáról.

Közösségi videomegosztók

A videomegosztók népszerűsége és száma folyamatosan nő. *Ezek igénybevétele nemcsak a tárhely miatt lehet vonzó a könyvtárak számára, ha-*

nem a beágyazó (embed) kód miatt is. Ez a publikus beágyazó kód teszi lehetővé, hogy a videomegosztón tárolt filmjeinket bárki beilleszthesse honlapjába, blogjába. A jól elkészített videó ennek segítségével válhat hatékony marketingeszközzé. Ki ne ismerné a Youtube-ot vagy a Vide-át?

A Videorium (NIIF fejlesztés) funkcionalitását tekintve a felsőoktatás, a kutatás és a közgyűjtemények speciális igényeinek kíván megfelelni. Elsősorban a felsőoktatási szféra (hallgatók, oktatók), a kutatási és a közgyűjteményi közösség tagjai számára fog segítséget nyújtani, de az archívum nyilvános részei más felhasználók számára is elérhetőek lesznek.

A tartalommegosztást, a tudományos igényű közlésételt számos funkcióval szándékoznak támogatni:

- hang- és videofelvételek, valamint ezekhez szinkronizált prezentációk feltöltése és szerkesztése speciális felületek és támogató alkalmazások segítségével,
- a felvételek tárolásához szükséges központi tárhely rendelkezésre bocsátása,
- intézményi „aloldalak” saját arculattal és tartalommal,
- rugalmas metaadatséma, amely lehetővé teszi a hatékony visszakereshetőséget,
- eduID azonosítás,
- egyszerű beágyazhatóság külső weboldalakba,
- tartalom aggregációs funkció szabványos metaadatcserével (OAI).

Közösségi katalógusok

A könyvtári katalógussal ellentétben ezeket az adatbázisokat nemcsak szakemberek építik, hanem egyre több olvasó is fejleszti őket. A közösségi katalógusokat az emberek olvasmányjegyzetelési és -címkézési funkciókkal párosítva saját bibliográfia készítésére vagy saját könyvtárak katalogizálására is használják. A *LibraryThing* egyre népszerűbb a felhasználók körében. A *konyvtar.hu* katalógusa a könyvtárak részéről egyfajta nyitás a felhasználók felé, akik a nyílt, könnyen kezelhető és felhasználóbarát rendszereket, alkalmazásokat kedvelik. Drukkolok, hogy a *konyvtar.hu* mihamarabb elérje és túlszárnyalja a *moly.hu* népszerűségét. Ismertségét, használatát több új funkció és lehetőség beépítése bizonyára tovább növelné. Például a saját könyvespolcok vagy a felhasználó által követett polcok honlapokba, blogokba való beágyazhatóságának megoldásával.

Faliújság

Az elektronikus faliújság, vagy webes üzenőfal egyre népszerűbb szolgáltatás. Majdnem mind-egyik ismeretségi oldal üzemeltet ilyet. Akárcsak a hagyományosan, úgy az elektronikus faliújságon is helyezhetünk el közérdeklődésre számot tartó üzeneteket. A *wallwisher.com* szolgáltatását Magyarországon ma még kevesen ismerik, használják. Egy jól karbantartott, a könyvtár webes szolgáltatásai közé integrált elektronikus faliújság – újdonságánál, közösségi funkciójánál fogva – gyorsan népszerűvé válhat a felhasználók, olvasók körében. Más célokra is jól használhatjuk: munka- és projektközösségek ötletgyűjtésére, információcseréjére stb. És mire használhatnák az olvasók? Könyvcserére, könyvfelajánlásokra és még nagyon sok, könyvvel vagy könyvtárral kapcsolatos dologra. A gyermekkönyvtárosok is hasznát vehetik, hiszen a gyerekek körében a faliújság műfaja sokkal népszerűbb, mint a felnőttekben.

Wikik

A *wiki* a tartalomkezelő keretrendszerek egyik speciális fajtája. Legismertebb felhasználási területe a közösségi enciklopédiakészítés, szerkesztés (l. Wikipédia). Az összes web 2.0-ás eszköz közül szerintem ezt lehet a leghatékonyabban, legeredményesebben, legkreatívabban alkalmazni a könyvtári munka során. A könyvtárak, könyvtárosok például csatlakozhatnak a Wikipédia szerkesztői közösségéhez, vagy a *konyvtar.hu* wikijének szerkesztői csapatához, vagy országos, régiós, megyei, illetve települési helyismereti wikit hozhatnak létre, szerkeszthetnek. A felsoroltakon túl a wikik más célokra is használhatók. Íme, három példa a működő, publikus könyvtári wikik közül:

- a *Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár* könyvtári wikije – nyilvános, de csak jogosultsággal rendelkezők szerkeszthetik,
- Balatonalmádi enciklopédiája – *Pannónia Kulturális Központ és Könyvtár*,
- a *konyvtar.hu* wikije – bárki szerkesztheti.

Habók Lilla „korunk enciklopédiájáról” szerzett tapasztalatait osztotta meg a konnektivista képzés résztvevőivel. A következőket írja a blogbejegyzésében: „Néhány éve már megjegyeztem a könyvtáros szakos érdekképviselőknél, hogy feloszthatnánk egymás közt könyvtáros oktatóink szócikkeit, (sőt, a könyvtárosok nagyon is alkalmasak lennének a szerkesztésre úgy általában is), de némi gúnyral és elutasítással találkoztam, hogy »ugyan, kiket érdekelne ez?!«. Azt hiszem, nagyon

is sokakat, ha nem előbb, akkor majd utóbb.¹²
Teljes mértékben osztom Habók Lilla véleményét. A könyvtárosok alkalmasak wikik szerkesztésére. A wikik szerkesztéséhez szükséges informatikai ismeretek elsajátítása nem ördögösség, csak szándék, akarat és persze idő kérdése.

A helyismereti könyvtárosok által szerkesztett wiki nemcsak a könyvtár olvasóinak érdeklődésére, hanem diákokéra, tanárokéra, idegenforgalmi szakemberekére, turistákéra stb. is számíthat. A wikiben lévő releváns információk miatt a helyismereti wiki népszerűsége a szócikkek számával egyidejűleg folyamatosan nőne. A szócikk a rövid, tömör tájékoztatáson túl irodalomjegyzékével a további információszerezés lehetőségét is nyújtja. Az az érdeklődő, aki mélyebben szeretne a szócikk témájával foglalkozni, fel fogja keresni a könyvtárat is. *A helyismereti wiki a könyvtárak számára információtár és marketingeszköz is egyben.* Jelen pillanatban ennél hatékonyabb marketingeszközt a könyvtárak számára nem tudok elképzelni. Ez csupán egy lehetőség, rajtunk múlik, hogy élünk-e vele vagy sem. Miért érdemes élni a lehetőséggel? Mert ez olyan terület, ahol a könyvtárosok a világ számára is megmutathatják, hogy mire képesek és mit tudnak, hogy miképpen tudják hasznosítani szakmai tudásukat, tapasztalataikat a virtuális térben. „...azok a weboldalak, amelyekre jobban szeretünk kattintani, általában nem közönséges pontok. Középpontok. Minél ismertebbek, annál több link mutat rájuk. Minél több kapcsolatot vonzanak, annál könnyebb őket a világhálón megtalálni és még jobban ismertté válnak. Végül mind-

nyájan önkéntelenül is részrehablók leszünk, és nagyobb valószínűséggel kapcsolódunk rá azokra a pontokra, amelyeket ismerünk, és amelyek elérhetetlenül a világháló több kapcsolattal rendelkező pontjai. Előnyben részesítjük a középpontokat. A végső következtetés tehát az, hogy amikor elhatározzuk, hogy hová linkeljünk a világhálón, akkor népszerűség alapján történő kapcsolódást végzünk.¹³

A jól felépített, folyamatosan karbantartott és bővülő helyismereti wiki ilyen középponttá válhat. A helyismereti és a könyvtárhasználati wikiken túl a könyvtárak a nem publikus wikiket projektek lebonyolításához, belső szakmai információk megosztásához is használhatják. A zárt wikiket csak felhasználói azonosítóval rendelkezők olvashatják és írhatják.

Aggregáló eszközök

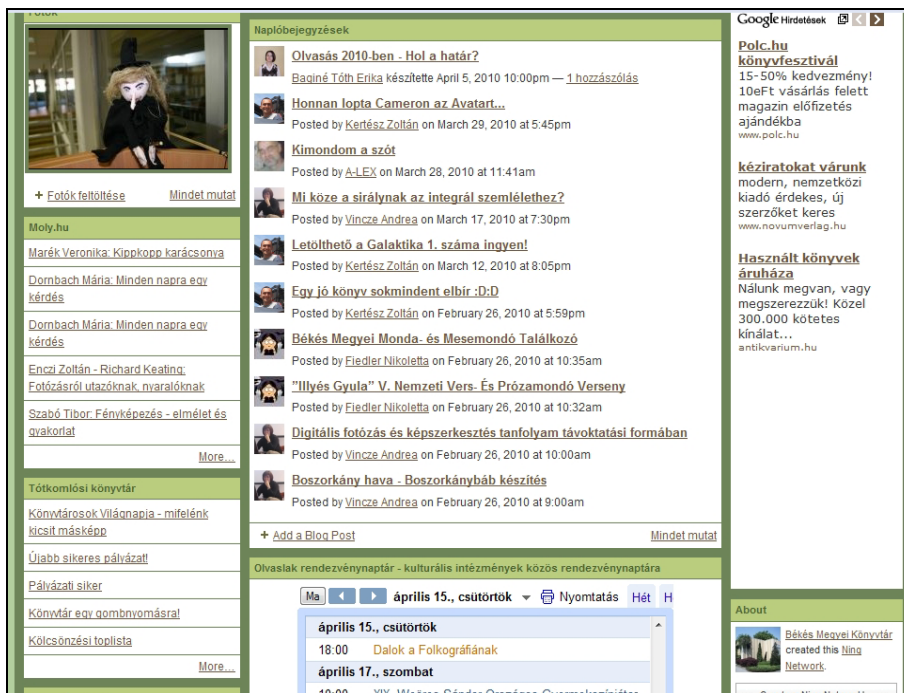
RSS

Az RSS olvasók: *Google Reader (3. ábra), hirlapom.hu* stb. képesek az RSS csatornával (hírfolyammal, feeddel) rendelkező webhelyek legújabb cikkeit egy helyre gyűjteni. Rengeteg időt lehet velük megtakarítani, mert nem kell egyesével felkeresnünk kedvenc oldalainkat, és vadászunk az újdonságokra. Az RSS másik előnye, hogy a feeddel rendelkező weblapokon megjelenő friss információk beágyazhatók más honlapokba, blogokba is, s ott automatikusan frissülnek minden emberi beavatkozás nélkül (4. ábra).

3. ábra A Google Reader (RSS olvasó)

4. ábra A beágyazott RSS feedek az olvaslak.ning.com oldalain

iGoogle

Az *iGoogle* személyre szabott kezdőlap elkészítését kínálja a Google-fiókkal rendelkezők számára. Moduláris felépítése lehetővé teszi, hogy akár a kezdő internetezők is könnyedén használhassák. A beépített modulokat, más néven *gadgeteket*¹⁴ (a szónak a szótári fordításban más jelentése van,

mint a számítástechnikában) a felhasználó kikeresi a listából, kiválasztja azt, amelyekre szüksége van, és a modul megjelenik az oldalon (5. ábra). A modul a felhasználó a fejlécénél fogva az oldalon belül bárhová áthelyezheti. A gyakorlottabb felhasználók előre gyártott sémák alapján saját gadgeteket is készíthetnek.

5. ábra iGoogle oldal egyéni összeállításban

Flavors.me

A *Flavors.me* webes, elsősorban hálózati közösségekben megosztott tartalmaink, oldalaink aggregálására szolgáló egyszerű, elegáns kivitelezésű oldal létrehozását teszi lehetővé. Használata rendkívül egyszerű. A *Justh Zsigmond Városi Könyvtár* is üzemeltet ilyen aggregált oldalt. L. *flavors.me/justhvk*

Azonnali üzenetküldők aggregálása

A *meebo.com* vagy az *imo.im* segítségével egy webes felületre integrálhatjuk az általunk használt azonnali üzenetküldőket. Az integrációnak köszönhetően mindegy, hogy melyik üzenetküldő szolgáltatáson keresztül szeretné a felhasználó elérni a könyvtárat, a kérdése célba ér és azonnal kaphat rá választ. *Működtetése a feladatot ellátó jó tájékoztató könyvtáros folyamatos jelenléte, munkája nélkül kivitelezhetetlen.* A Meebo szolgáltatását nemcsak a weboldalakba beágyazható kis, kommunikációra alkalmas ablaka teszi vonzóvá, hanem az is, hogy rajta keresztül regisztrálatlan felhasználó is kezdeményezhet beszélgetést. Ennek a lehetőségnek a kiaknázására példa a *Libinfo* oldala (a közvetlen kérdezési lehetőséget az ide látogatók 12.00 és 20.00 óra között vehetik igénybe) (6. ábra):

6. ábra Bal oldal, lent látjuk a Libinfo Meebo ablakát

Vincze A.: Közművelődési könyvtárak lehetőségei ...

Összefoglalás

A felsorolt ingyenes alkalmazások csak eszközök. Akár a legójáték darabjai, össze-, illetve egymásba illeszthetők. *Hogy milyen virtuális teret, arculatot építünk a könyvtárunknak ezeknek az eszközöknek a segítségével, az elsősorban kreativitásunkon, fantáziánkon és hozzáállásunkon múlik.*

A sebességkultusz elvárásainak csak akkor tudunk megfelelni, ha ezeket az eszközöket céljaink eléréséhez, feladataink megoldásához kreatívan alkalmazzuk. Az eszköz csupán eszköz, és nem több. Csodát nem várhatunk tőle. *Csodát csak ember (esetünkben könyvtáros) tehet a maga lelkes, kitartó, folyamatos munkájával. A virtuális szolgáltatások hitelességének kulcsa, a siker záloga a folyamatos karbantartásban és az állandó jelenlétben rejlik.*

Emberléptékűség – valós tér – eszközök, lehetőségek

Az andragógiai képzés a valós térben zajlott. Ezt a típusú képzést virtuális térben nem lehet megtartani, az egyidejű jelenlét a szituációs gyakorlatok elengedhetetlen feltétele. A szituációs gyakorlatok nemcsak érdekesebbé, izgalmasabbá, hanem hatékonyabbá is tették a tanulást.

Mit tanultam az andragógiai képzésen?

- **Az értő figyelem jelentősége, alkalmazása.** Az andragógiai képzés egyik előadója, *Szabóné Molnár Anna* egy szituációs gyakorlattal döbbenett rá az értő figyelem fontosságára, arra, hogy mennyire nem figyelünk a problémás olvasóra (illetve a másik emberre, munkatársainkra, vagy akár a szeretteinkre), hogy mennyire fontos az értő figyelem képességének elsajátítása.
- **Hogy mit jelent a „csak úgy...” olvasás.** Egyik csoporttársunk hívta fel a figyelmünket *Balázs Béla* „A kötelezőtől a »csak úgy ...« olvasásig”¹⁵ című írására. Nem igaz, hogy az emberek nem olvasnak. Olvasnak, csak másképpen és mást, mint korábban. A „csak úgy” olvasásnak a személyiség fejlődésében, a lélek karbantartásában fontos szerepe van.
- **A vágy felkeltésének, avagy a kívánczóság kultúrájának fontossága, szerepe.** A vágy felkeltésének módszertanába, a kívánczóság kultúrájába *Gabnai Katalin* vezetett be minket. Helyesbíték: a kevés óraszám miatt csak annak fontosságát ismertethette meg velünk. Ez a rész-

téma is rendkívül fontos, hiszen a könyvtáros feladatai közé tartozik a „csak úgy” olvasás iránti vágy felkeltése, táplálása is. A gyerekek esetében a feladat nemcsak a könyvtárosoké, hanem a szülőké, a pedagógusoké is.

- **A közösséggé válás, közösségépítés módjai.** Megéltük, megtapasztaltuk, elemeztük a közösséggé válás folyamatát, körülményeit, feltételeit. A közösségekhez való tartozás az ember alapvető igénye. A könyvtár szerepe változóban van. Jövők kulcsa a virtuális és a valódi közösségek kezében van.
- **A tapasztalatok, ötletek megosztásának fontossága.** A képzésen nemcsak az előadók osztották meg velünk tapasztalataikat, hanem mi is egymás között. Így mindannyian gazdagodtunk.
- **Hogy mennyire fontos a biztonságos légkör megteremtése.** Nagyon fontos. A fizikai szükségletek után ez a következő legalapvetőbb igény. L. a *maslowi piramist!*
- **„Ott haladj, ahol nincs ellenállás!”** Célcsoportválasztásnál fontos szempont. (Gyerekek, diák, kismama, nyugdíjas könnyebben beinvitálható a könyvtárba. Az alkalmazásban lévő és a vállalkozót, mivel kevés szabadideje van, sokkal nehezebb becsalogatni.)

Tanulócsoportunk, előadóink tapasztalatai, ötletei

- Felhasználóképzések – Alapképzések (Windows- és internetanfolyam kezdőknek és haladóknak stb.).
- Önéletrajz írására való felkészítés.
- Egészségnap. Havi rendszerességgel ingyenes vérnyomásmérés. Előadás egy-egy egészségügyi témáról. Könyv- és weblinkajánló az aktuális témához kapcsolódóan.
- Olvasókör: „csak úgy” olvasás. Rejtett biblioterápia, személyiség fejlesztés. Célcsoport: fiatalok, nyugdíjasok, munkanélküliek stb.
- Mesemondó szombat délutánok. Célcsoport: nagyszülők, szülők, gyerekek. Rögzítés (videó, vagy audió) és közzététel látássérültek számára is.
- Felolvasókör. Látók, látássérültek, mozgássérültek közössége. Felolvasások rögzítése, elérhetővé-, illetve közzététele elsősorban látássérültek, mozgássérültek számára.
- Webkönyvtár. Könyvtárak webes szolgáltatásainak bemutatása.
- Egyet elvihetsz! Ünnepekhez, évszakokhoz kapcsolódó idézetek, receptek, versikék egy kis papírlapon, könyvjelzőn egy kosárban. A kosár előtt vagy fölött „Egyet elvihetsz!” felirat.

- Tanulókörök, -csoportok.
- Helyismereti klub. (A klubtagokat be lehet vonni a helyismereti wiki szerkesztésébe.)
- Internetklub nyugdíjasoknak. (A korábbi felhasználói képzéseken résztvevőkre alapozva.)
- Babaklub, filmklub, álláskeresők klubja, sakkklub stb.

Közösség és könyvtár

A közösségi munka, tanulás, az információmegosztás egyre nagyobb szerepet játszik életünkben. A könyvtár mind a virtuális, mind a valós térben egyfajta információmegosztó szerepet is ellát. Ha jól tölti be ezt a szerepét, akkor számos lehetőséget kínál a már működő tanuló, információmegosztó közösségek számára is. Hogyan jönnek létre ezek a közösségek? Kik azok, akik képesek létrehozni új közösségeket?

A virtuális terekről, eszközökről szóló, részben a Ning ismertetésekor már említettem az összekötőket. *Korunk jól működő könyvtárainak kulcsembelei azok az összekötő típusú könyvtárosok, akik a virtuális és a valós térben egyaránt képesek az aktív közösségi élet motorjaivá válni.*

Mindkét világban az embert a közösséghez való tartozás iránti vágya annak kielégítésére ösztönzi. Érdekes végiggondolnunk, hogy a könyvtár ennek érdekében a maga könyv- és olvasásközpontúságával mit tud nyújtani? Tud-e, képes-e az emberek mai igényeinek megfelelő virtuális és valós tereket kialakítani, átjárót nyújtani a kettő között? Mit értek átjárón? Például a wikipédisták kapcsolataikat a valós térben erősítik meg, találkozókat szerveznek.¹⁶ Az ilyen találkozók tartása nemcsak a wikipédistákra jellemző, hanem minden más, szoros, jól együttműködő virtuális közösségre is. Az átjárónak köszönhetően a közösség aktivitása a virtuális és a valós térben egyaránt megnyilvánul. A mindkét térben való jelenlét, aktivitás erősíti a tagok közötti kapcsolattartást, a közösség tevékenységét. A valós közösségek tagjainak kapcsolatait, aktivitását éppúgy megerősítheti a virtuális térben való megjelenésük, aktivitásuk, mint a virtuális közösségek tagjaiét a valós térben való közös tevékenység.

Mit jelent még a könyvtár emberléptékűsége?

A könyvtár tereinek megfelelő kialakításával az olvasó otthonosabbnak, barátságosabbnak érzi a könyvtári környezetet. *A jól kialakított, kényelmes, csendes sarkok, zugok az otthonosság mellett az*

elmélyülés lehetőségét kínálják, melyre ebben a rohanó világban egyre inkább szükségünk van. Kétkedünk benne? Próbáljuk ki! Nézzük meg, hogy hol az a hely, ahová egy kényelmes fotel – a komfortot fokozhatjuk egy zsámollyal és egy olvasólámpával – el tudunk úgy rejteni, hogy menedékként szolgáljon a többiek szeme előtt, de annyira mégis észrevehető legyen, hogy ne kerülje el a lehetőség az olvasók figyelmét. Várjunk és figyeljünk! A „fészeklakók” hamarosan megérkeznek.

Könyvtárunkban az átalakítások után véletlenül alakult ki egy ilyen kis zug. Kedvelik az olvasók, órákat töltenek a fotelben egy-egy könyvvel a kezükben. Néhány olvasó rendszeresen a „kis zugban” lévő fotelt választja (ha nem előzi meg más), törzshelyükké vált. A „csak úgy” olvasóvá neveléshez ez is hozzá tartozik. Úgy vélem, több ilyen olvasói zugra, kuckóra lenne szükség. Bizonyára egy kisgyerek is szívesen bekucorodna egy kényelmes fotelba könyvvel a kezében. A jó fotel a kényelem mellett a biztonság, a védettség, a melegség érzését is nyújtja. A megfelelően kialakított tanulósarkok az elmélyült tanulás lehetőségét kínálhatják. A tanulócsoporthoz számára egy-egy elkülönített rész jelentheti az ideális teret, ahová félrevonulhatnak a többiektől, ahol nem zavarnak másokat. E mellett feltétlenül szükség van olyan terekre is, ahol nem kell csendben lenni, ahol nyugodtan lehet beszélgetni. Hogy ez nem is olyan nagy dolog? Miért gondoljuk? *Milyen könyvtárra vágyunk az olvasók? Milyen könyvtárról álmodnak? Álmodnak-e róla?*

Kin és min múlik...?

Kin és min múlik, hogy a közművelődési könyvtár szolgáltatásai megfeleljenek az olvasók, az adott település igényeinek? A társadalmon? Az államon? A fenntartón? A könyvtárvezetőkön? A könyvtárosokon? Úgy vélem mindannyi(n)k hozzáállásán múlik. Tőzsér Istvánné Géczy Andrea szakfelügyelő így vall a könyvtárak sikerességeinek és sikertelenségeinek okairól:

„Bár a települési könyvtár tevékenységét alapvetően meghatározzák az infrastrukturális és anyagi források, a legfőbb tényező mégis a könyvtáros személyisége. Több esetben megtörtént, hogy gyengén működő könyvtárba új könyvtáros került, és rövid idő múlva megnőtt a beszerzési keret, javult a könyvtár belső képe, pályázati források kihasználásával a technikai felszereltség. Sajnos azonban a könyvtárosok nemtörődömsége, beletörődés a fenntartói »nem«-ekbe, a kommunikáció sikertelensége is jelen van. A fenntartók általában

jól működő intézményeket szeretnének látni településükön, amelyekkel lehet büszkélkedni; de ezeknek az eredményeknek az elérése nem kizárólag a fenntartó, hanem esetünkben a könyvtáros dolga is. Nem feladata a szakfelügyelőnek a könyvtáros személyiségének értékelése, de a könyvtár eredményeiben – és eredménytelenségében egyaránt – benne van a könyvtáros maga: aktivitása, műveltsége, kreativitása, kommunikációja, érdekérvényesítő képessége, elhivatottsága, szorgalma... Gyakori hiba a PR és marketing szintje teljes hiánya.”¹⁷

Kin és min múlik a „csak úgy...” olvasóvá válás? Az egyéneken? A szülőkön? A pedagógusokon? A könyvtárosokon? A médián? Az egyén szocializálásán, vagyis mindannyi(n)kon, a szocializáció valamennyi szereplőjén. A családi környezet, a szülő szerepe ugyan meghatározó, de sokat tehet érte a pedagógus, a média és a könyvtáros is.

Összegzés

Sebességkultusz és emberléptékűség. Jing és jang. Így kerek a világ. A könyvtár is. *A dokumentumok tárolásán és szolgáltatásán túl a könyvtárnak értékadó, értékformáló, értékteremtő és szociális szerepe is van és lesz a jövőben is. Nagy Bandó András szavaival élve: a könyvtár célja „főlemelni, értéket adni, gyönyörködtetni”.*

A könyvtárak aktív részvétele, együttműködése a virtuális és a valódi közösségekben egyaránt fontos. A virtuális és a valódi térben való aktív jelenlét, élet nemcsak kiegészíti, de formálja, alakítja is egymást és persze létrehozójukat, működtetőjüket: a közösséget, annak tagjait, és a könyvtárakat is. Folyamatosan fejlődő, változó világunkban a könyvtár korábbi alapvető szerepei feltehetően megmaradnak, hiszen a dokumentumokat – akár hagyományos, akár elektronikus dokumentumokról is legyen szó – továbbra is gyarapítani, tárolni, gondozni és szolgáltatni kell. *Úgy vélem, hogy a könyvtár mellett, hogy szolgáltatásaival támogatja a formális képzéseket, egyre inkább a nem formális tanulás egyik legfontosabb színtere lesz. Szocializációs, közösségi szerepét mind a virtuális, mind a valós térben a tudás áramoltatásában¹⁸ való aktív részvételével, az olvasókkal való egyre inkább partnerségibb viszonyra épített, együttműködésen alapuló közösségi és alkotói tevékenységek révén töltheti be. Ahhoz, hogy ez tényleg így legyen, mindenképpen szemlélet- és eszközrend-*

szerváltásra van szükség. Van, ahol ez már elkezdődött, és van, ahol még várat magára.

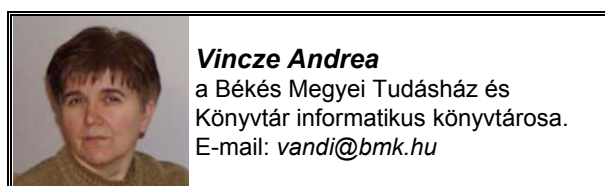
Jegyzetek és irodalom

(Az URL-ek ellenőrizve: 2010.IX.03.)

- 1 Konnektivizmus: Hálózatalapú tanulásmélete. A fogalmi társadalom tanulásmélete, inkább egyfajta szemléletmód, amely a hálózatok tudományát hívja segítségül.
- 2 Andragógia: Felnőttképzés tudománya.
- 3 DRÓTOS László: A könyvtárak és a web 2.0 kihívás. = TMT, 57. köt. 1. sz. p. 29–32.; Eredeti cím: JOINT, Nicholas: The Web 2.0 challenge to libraries. Library Review, 58. köt. 3. sz. 2009. p. 167–175.
- 4 BAGINÉ TÓTH Erika: Olvasás 2010-ben – Hol a határ?. = Olvaslak.
<http://olvaslak.ning.com/profiles/blogs/olvasas-2010-ben-hol-a-hatar> [Csak tagoknak.]
- 5 SZÚCS Viktor – VIDA Andrea: Web 2.0 a könyvtárak világában. =
http://www.bibl.u-szeged.hu/~vidaa/oktatas/ea/web2_070418.pdf
- 6 Városi Könyvtár, Tótkomlós blogja. =
<http://komlosikonyvtar.freeblog.hu>
- 7 DRÓTOS László: Könyvtári környezetben kívüli kommunikáció a könyvtárosokkal: azonnali üzenetküldés mint könyvtár. = TMT, 56. köt. 7. sz. 2010.; Eredeti cím: NIELSEN, Hans Jørn: Library communication outside a library context: instant messaging as library service. = New Library World, 110. köt. 5–6 sz. 2009. p. 237–248.
- 8 Művészi kivitelezésű, kézzel készített fogalomtérkép. = http://techknowtools.files.wordpress.com/2009/04/mindmap_2.jpg
- 9 Concept map alkalmazással készített fogalomtérkép. =
<http://posterous.com/geeklog>
- 10 BÁNKESZI Katalin: Egy képes(hon)lap a könyvtárból. = TMT, 56. köt. 9. sz. 2009. p. 403–407.

- 11 DÁVID Adrienne: Könyvtári képadatbázisok. = Inapló.
<http://krono.inaplo.hu/index.php/intra/7-incult/675-koenyvtari-kepadatbazisok>
- 12 HABÓK Lilla: Korunk Enciklopédiája. = Az élet nem habosvilla.
http://habosvilla.blog.hu/2010/03/01/korunk_enciklopediaja
- 13 BARABÁSI Albert-László: Behálózza. Budapest, Magyar Könyvklub, 2003. p. 121.
- 14 Gadget: Minialkalmazás. A magyar netszengben: kutyü/bigyó/mütyür.
- 15 BALÁZS Béla: A kötelezőtől a „csak úgy...” olvasásig. = Magyar Olvasástársaság.
<http://www.hunra.hu/index.php?view=article&id=80>
- 16 Wikipédisták találkozója 2010. =
http://hu.wikipedia.org/wiki/Wikipédia:Magyar_wikipedistatalalkozok/Wikitabor/2010
- 17 TŐZSÉR Istvánné – GÉCZI Andrea: Könyvtári szakfelügyelet Heves megyében. = A könyvtári szakfelügyeletről. Tájékoztató a 2002–2008 közötti szakfelügyeleti vizsgálatok eredményeiről. Budapest, Könyvtári Intézet, 2009. p. 39.
- 18 SZIRBIK Gabriella szociológus KULCSÁR Zsolt „HTK01 – visszacsatolás” blogbejegyzéséhez írott hozzászólásban tesz említést a tudás áramoltatásáról: „Abban azonban megerősödtem, hogy a konnektivizmus szűkre van szabva, ha csak tanulásméleteként fogjuk fel, az csak egy része. Ha tényleg így tanulnánk, tanítanánk, így áramoltatnánk a tudást, akkor annak komoly következményei lennének a tudásra magára, a szociális kapcsolatokra és a társadalmak szerkezetére is.” =
<http://www.crescendo.hu/2010/3/19/htk01-visszacsatolas#comment-2054>

Beérkezett: 2010. IX. 3-án.

Informatorium – az intézménytől a szótörténetig

A Szegedi Tudományegyetem Bölcsészkarán 2009 februárja óta Informatorium fogadja az informatikus-könyvtáros hallgatókat. Ez most még csak egy egyszerű számítógépterem, oktatási célokra, de egy hamarosan megépülő nagy közintézményben, közel félezer négyzetméteren sokfunkciós, színes információszolgáltató térré is válik¹. Ennek apropóján tekinthetünk röviden végig az Informatorium közel 400 éves szó- és jelentéstörténetén. Úgy tűnik, a fogalom 20. századvégi erősödő népszerűsége ellenére ez idáig nem vált történeti vizsgálódás tárgyává az a sajátos 17-18. századi kézikönyvtípus, amelynek a kifejezést magát köszönhetjük, így áttekintésünk első kísérletnek tekinthető, annak minden gyermekbetegségével.

Egy fogalom új életre kel: Garfield és Stein

Eugene Garfield, a tudományos információszolgáltatás későbbi úttörője 1953-ban, még egészen ifjan, a *Columbia Egyetem* könyvtárszakos diákjaként, illetve a nagy múltú intézmény legelső *Grolier Society* ösztöndíjasaként egy kis esszét írt, amelyben a jövő könyvtáráról gondolkodva egy *magas intellektusú, tudományokban jártas, a tudásra tömegesen szomjazó népességet támogató intézményt*, „Informatoriumot” álmodik meg, amely nemcsak kiszolgálja a 2045-re (a világháború befejezésének századik évfordulójára) egyfajta új reneszánszba forduló emberiséget, hanem szabályos „információs nirvánába” vezet (Garfield, 1999).

Kilenc évvel később, a *Current Contents*² 1962. június 19-i számában ezekhez a gondolatokhoz és az akkor megkedvelt kifejezéshez nyúl vissza, amikor a lapban szerkesztőségi közlemény jellegű állandó információtudományi szekciót indít (Garfield, 1962a). A következő néhány évben fél tucat rövid írása jelent meg ebben az *Informatorium* rovatban, de aztán a közlemények az elnevezés „negatív konnotációja” miatt 1967-től pontosított rovatcím (*The Information Scientist*) alatt folytatódtak³.

Sok-sok idő múlva, 1999-ben Garfield még egyszer visszatér az *Informatorium*hoz, amikor visszatekintő esszében kapcsolja össze a jövő elképzelt könyvtárát (az „ideal library”-t) azokkal a rokondiskurzusokkal, amelyek a hatvanas években árnyalták és kiegészítették a fogalom értelmezési tartományát – elsősorban *H. G. Wells*nek a jövő infor-

mációtudományi és információtechnológiai fejlődésének „futurisztikus” oldalát megtestesítő „világtagy” (World Brain) koncepciójával és *Vannevar Bush* „Memex”-ével, az emberi tudás hálózatszerűen összeköthető korpuszának víziójával, szoros összefüggésben a szükséges információk rendelkezésére állásának hiányával, az információválsággal (*information crisis*). Garfield itt erősen érvel korai tézise (Garfield, 1962b) mellett is, hogy tudniillik a tudomány műveléséhez mindenkinek kicsit információtudóssá kell válnia.

Az enciklopédikus tudású Garfield feltehetőleg nem véletlenül választotta az *Informatorium* kifejezést, de erre vonatkozó publikációiban nincs nyoma, hogy tisztában lett volna vele, hogy választásával valójában az oktatástörténet egyik óriása, a Magyarországon is tevékenykedő *Comenius* (*Jan Amos Komensky*) 1633-ban megjelent *Informatorium maternum* című közismert művét követi.

Garfield neologizmusától teljesen függetlenül, de feltehetően *Comenius* vonatkozó művének címét ismerve, arra reflektálva született meg az *Informatorium* fogalmának tankönyvelméleti használata a hetvenes évek Németországában⁴, amikor formát öltött *Gerd Stein* koncepciója a tankönyv hármasság jellegéről⁵. A tankönyv – mondja Stein – nem kizárólag a pedagógia terén: a tudomány, az oktatás és a politika metszéspontjában áll. Ennek okán van egy tartalmi-szaktudományos oldala, dimenziója, ahol a tankönyv egyszerűen információhordozó. Az oktatási-nevelési folyamat felől nézve beágyazott eszköz, a politika felől nézve kommunikációs médium. Stein terminológiájában rendre: Informatorium, Pedagogicum, Politicum. A német kutatónál tehát *Comenius* Informatoriuma a

tankönyv információs objektum természetét hangsúlyozó metaforává lett.

Informatorium Maternum

A bibliográfusokon és a pedagógiai kutatókon kívül vélhetőleg kevesen ismerik Comenius 1628 és 1631 között cseh nyelven összeállított munkáját (*Informatorium skoly materské*), amelyet maga fordított németre (*Informatorium maternum. Die Mutter Schule*), és amely 1633-ban és 1636-ban is megjelent Nürnbergben⁶. 1641-ben *School of Infancy* címen angolra is lefordították, és később is népszerű maradt⁷. Nem véletlen: a mű központi üzenete az, hogy a gyermeknek élete első hat évében felkészült és tudatos szülőktől kell megkapnia azokat az ismereteket és képességeket, amelyek szelleme további fejlődését majd megalapozzák. (Talán nem is csodálkozunk rajta, hogy az egyik legnépszerűbb, 1993 óta megjelenő cseh havi gyermeklap az *Informatorium 3-8* címet viseli.)

Comenius Garfield Informatorium-gondolatának tökéletes előfutára. Pedagógiai rendszere és didaktikai munkássága egyaránt a *pansophia* érdekében születik: az emberi tudás összegyűjtése és összerendezése, illetve hozzáférhetővé tétele a célja, amelynek érdekében a könyv mint tudáshordozó⁸ (és különösen a tankönyv, de még inkább a megfelelő didaxissal elkészült, illusztratív tankönyv), az oktatási intézmények és a tudásfolyamatok univerzalitását biztosító latin nyelv együttesen tehetnek sokat.

Ritkábban idézik, hogy Comenius számos kiadást megért latin nyelvkönyvei közül az egyiknek, a Pozsonyban, 1638-ban megjelent munkának a címében⁹ szintén szerepel az Informatorium¹⁰, és jellegadó, sok későbbi változatba átvett fejezetének címében is csak úgy hemzseg – a korszakban egyáltalán nem divatos – információ szó (*Informatio ad informatores puerorum de Vestibuli linguae Latinae usu*).

Az Informatorium használata Comenius előtt és után

Az *Informatorium* valójában egy jellegzetes, mégis keveset tárgyalt 17. századi kézikönyv-elnevezés: a 18. századra jócskán veszít népszerűségéből (de nem tűnik el), és helyét a *manuale*, *manuductio*, *lexicon*, *florilegium* és társai veszik át¹¹.

Maga a szó nyilvánvalóan az *informator* (oktató, tanító) középkori latin főnévnek (l. ebben a jelentésben először Tertullianus „*Adversus Marcionem*” [*Marcio ellen*] c. művét) az *-ium* főnévképzővel megfejtelt alakja – vagy a „*informatorius*” (oktató, tanító) melléknév semlegesnemű, főnevesült alakja. Jelentése: tanítás (Unterricht) vagy magyarázó könyv (Erklärungsbuch).

Bár a kifejezés már a 15. század második felében felbukkan egy parókiák számára kiadott agenda alcímeként (*Informatorium sacerdotum*, 1488),¹² igazán a 17. század elejétől vált általánossá és több szakterületen is használták, elsősorban persze a **teológiában**, mint a 16. század második felében élt Valentin Weigelnek (1553–1588) a Krisztushoz vezető keskeny utat kijelölő 1616-os művében¹³ (*Informatorium oder kurzer Unterricht*). Érdekes, hogy az írásaiban Weigel hatását felmutató német misztikus és természetfilozófus Jakob Böhme szintén ezt a címet adja 1620-ban kiadott tanításának (*Informatorium novissimorum oder Unterricht*).¹⁴ Az Isten, az Ember és az Ördög jobb megismeréséhez igyekezik hozzásegíteni Paul Egard „*Informatorium Christianum*”-a 1628-ból¹⁵. A teológiai használat elterjedt maradt az egész 17. században, elég, ha csak Arnold Mengerings 1644-es lutheránus teológiai munkájára (*Informatorium conscientiae evangelicum*)¹⁶, a csehországi és Comenius-kortárs szerző, Paul Felgenhauer református katekizmusára (*Informatorium Catecheticum*)¹⁷, a Magyarországon is jól ismert Johan Arndt¹⁸ 1663-as *Informatorium Biblicum*-ára¹⁹ vagy a lelkiismeret szentségéről értekező August Pfeiffer „*Informatorium conscientiae eucharisticum*”-ára utalunk²⁰.

A teológián kívül előszeretettel használták a **nyelvtudományi és nyelvpedagógiai** munkák, mint a latin és a német nyelvoktatás Jakob Wolffstirn-féle 1649-es kézikönyve (*Informatorium Germanicum*)²¹, a latin nyelvhasználat 1671-es gyakorlókönyve (*Informatorium*)²² vagy az 1662-es lipcsei retorikai kézikönyv, az *Informatorium pro eloquentiae romanae tyronibus*²³. Az interneten teljes terjedelmében hozzáférhető és letölthető²⁴ Henricus Schoof holland nyelvű grammatikai munkája (*Informatorium*)²⁵ a *Genti Egyetem* könyvtárából származó példány digitalizált változataként.

A **vegytan és az orvostudomány** (l. Michael Crüchner 1654-es *Informatorium medico-chymicum*-át²⁶ vagy a vérhas megelőzésének 1666-os kézikönyvét (*Informatorium dysenteriko-prophylaktikon*)²⁷) mellett különösen a **jogászok** kedvelték az

elnevezést: Schröder „*Informatorium juris*”-a²⁸ „a jog tanulmányozásához szükséges képzést” nyújtja, Capellé pedig a jogi ügyeket „az indítékok és a körülmények alapján osztályozza”²⁹. Már a 18. század elejére csúszik a *Philoparchus Germanus* álnéven írogató *Christoph Heinrich Schweser* később számtalan kiadást megért jogi kalauza, „Az elmés hivatalnok”, avagy az *Informatorium juridicum*, amelyet a közigazgatásban szorgoskodók számára állított össze³⁰.

Egészen és meglepően késői a kifejezés első **könyvtári** előfordulása: a baseli *Boldog Margitvölgyi Karthauzi Rendház* könyvtárának katalógusát 1888-ban *Georgius Carpentarius* kézírata alapján *Ludwig Sieber* „a karthauzi rendház könyvtárosának informatoriuma” (*Informatorium bibliothecarii carthusiensis*) címmel adta sajtó alá³¹.

Garfield és Stein neologizmusainak árnyékában talán meglepőnek tűnhet, de egyetlen helyen a mai napig tovább él az eredeti, kézikönyvforma. Hollandiában a korábbi cserélhető kártyás (card index) megoldásokat felváltva³² 1971 óta adják ki az *Informatorium Medicamentorum* című gyógyszer-nyilvántartó könyvet a gyógyszerészek, orvosok és más egészségügyi szakemberek részére³³. Az online adatbázis évente kétszer frissül, könyvformában évente egyszer jelenik meg, és valamilyen, az országban használt (nyilvántartott és nem regisztrált) gyógyszert tartalmazza.

További kutatási feladatok

A futólagos áttekintés nyomán jól kirajzolódnak azok a vizsgálódási irányok, amelyek árnyalhatják és pontosíthatják a bemutatottakat. Szükségesnek tartjuk egy teljes könyvészet-összeállítás elkészítését az *Informatorium* elnevezést címükben tartalmazó kézikönyvekre. Magukat a kiadványokat nem látszik érdemesnek egyenként felkutatni, csak azokat, amelyek segíthetnek a fogalom megszületésének, etimológiájának tisztázásában, vagy szerzői reflexiót tartalmaznak, amelyben a műfaj- és vagy terminusválasztásra vonatkozó indokok sorolhatók fel. Ezt követően kerülhet sor egy teljes tipológia felvázolására, amely segíthet abban, hogy a tartalmi és formai kapcsolati szálak felfedésével a kifejezés ágas-bogas „leszármazási útvonala” rekonstruálható legyen.

Művelődéstörténeti szempontból az *Informatorium* – elsősorban aktuális jelentése és használata miatt – a kézikönyvtörténet mellett a „magas szintű szel-

lemi műveletek elvégzésére tudatosan megtervezett és megépített épület vagy épületrész” diskurzusának is érdekes fejezete. Ezt a történetet a hellén kultúrában elsősorban oktatási célra épített és a mai mediterráneumban szinte mindenütt látogatható műemlékként megmaradt sok-sok *Palaestra* kezdte írni, ezt folytatta az antik Rómában népszerű *portico* és *exedra*, amelyek a gondolkodást, és a *cubiculum*, amely a meditációt volt hivatva szolgálni. Részben ebből a hagyományból nőtt ki az itáliai reneszánsz *studiolo*-ja, amelyet attól függően építettek és díszítettek, hogy oktatási, tanulási, memóriafejlesztési vagy meditációs célokat szolgált. *Federico da Montefeltro* híres gubbioi és urbinói *studiolo*-it *Kirkbride* (2009) például *recombinatoriumnak* (is) nevezi, amely a gazdag vizuális szobabelsőt a memóriaprodukciót biztosító pedagógiával párosítva, a fizikailag kisebb méretű, makettszerű memóriaszínházon túllépve az új gondolatok és felismerések „szülőszobájaként” üzemelt. Az akadémiák és a 16. század népszerű dialóguskultúrájának is már-már „megszentelt” terei alakultak ki, az „együtt gondolkodás, kölcsönös tökéletesedés színtereiként”, a társalgás (*discursus*, *disputatio*, *conversazione*) templomaiként³⁴.

Különösen érdekes és részletes feltárára méltó rokon fogalom és történet az *Imaginarium*-é. A kifejezés eddigi adataink alapján a 12. század végén, a templomi drámajátékok közegében születik meg, egy korábbi műfaj továbbfejlődéseként, a *Sepulchrum Imaginarium* szókapcsolat révén³⁵. *Siewers* (2009) a koraközépkori intellektuális élettel foglalkozó izgalmas könyvének *Cosmic Imaginarium* c. fejezetében már a képekkel (images), és főleg az ikonikus jellegű képekkel, mint a befogadás révén teremtett szellemi konstrukciók forrásaival összefüggésben tárgyalja. *Hobbes* 17. századi jezsuita kommentárszerzőinél (*Toletus*, *Pereira*, *Suarez* és mások) jelenik meg természetfilozófiai szövegkörnyezetben a *Spatium imaginarium*, a „képzelt terek” fogalma, a valóságos fizikai tér, a „*spatium reale*” ellentétéként (*Leijenhorst*, 1996). És ugyanúgy, ahogy az *Informatoriumot*, a 20. század végén az *Imaginariumot* is újra felfedezi a világ: mostanra tucatnyi amerikai, brit és ausztrál interaktív tudomány-népszerűsítő központ viseli ezt a nevet³⁶, és az *Informatoriumhoz* hasonlóan termékeny fantáziánév tudományos, művészeti, pedagógiai és üzleti kontextusban, számos érdekes analógiával³⁷.

Jegyzetek

- ¹ A *Pretoriai Egyetemen* az *Informatorium* nevet egy 13 számítógépes labort és közel 800 munkaállomást tartalmazó épület viseli. Majdnem azonos elnevezéssel és erősen hasonló funkciókkal, de alapvetően oktatási célra tervezte megépíteni az egrí *Eszterházy Károly Főiskola* patinás líceum épületének udvara alatt egy 2010 végére befejeződő grandiózus program részeként az *Infotórium* nevű interaktív természettudományos központot, egyfajta „digitalizált auditoriumot”, műemlékvédelmi okok miatt azonban a terv meghiúsulni látszik.
- ² *Garfield* úttörő vállalkozásáról, a tudományos információszolgáltatást nyújtó *ISI (Institute for Scientific Information)* lapjáról, a *Current Contents*-ről, valamint munkásságáról I. a monumentális életművét 15 kötetbe rendező *Essays of an Information Scientist* sorozatot, könyvként és szabad hozzáféréssel a weben. <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays.html>
- ³ 1969-től aztán ismét változott a rovatcím, ezúttal *Current Comments*-re, reagálva a választott témáknak még az információtudománynál is jóval átfogóbb jellegére.
- ⁴ A *Comenius Institute* például 1954-ben kezdte meg működését Münsterben.
- ⁵ Elemzői és bibliográfusai két, Stern által szerkesztett tanulmánykötetet (Stein, 1976 és Stein, 1979), valamint saját monográfiáját (Stein, 1977) emelik ki. Stern modellje magyarul *Dárdai Ágnes* (különösen *Dárdai: 2002*) és *Dömsödy Andrea* (*Dömsödy, 2005*) összefoglalói nyomán vált ismertté.
- ⁶ COMENIUS, Johannes Amos: *Informatorium Maternum: Der Mutter Schul. Das ist: Ein richtiger un[d] augenscheinlicher Bericht, wie fromme Eltern theils selbst, theils durch ihre Ammen Kinderwärterin und andere Mitgehülffen ... die Kinder in den ersten sechs Jahren/ ehe sie den Praeceptoren übergeben werden ... auferziehen und üben sollen.* Nürnberg, 1636, Új kiadása: COMENIUS, JOHANN AMOS *Informatorium maternum Die Mutter Schule.* Adolf Riegisch, Liegnitz 1887. Bővebben: http://www.uni-koblenz.de/~gpstein/old/archiv/ss04/1.1.1._einfuehrung_pk/2.vorlesung.pdf
- ⁷ Számtalanszor kiadták, a 19. sz. vége óta például tucatnyi cseh nyelvű redakciót ismerünk, több utánnyomással, de további német, illetve szlovák kiadásokról is tudunk. (Ízelítőként I. http://www.worldcat.org/oclc/246968358/editions?editionsView=true&fq=&se=yr&sd=desc&referer=di&start_edition=11).
- ⁸ A könyvet „aranyál-ezüstnél” többre kell becsülni, olvasni – sőt figyelmesen olvasni – és okosan kijegyzetelni kell (Komensky, 1970).
- ⁹ De sermonis Latini studio per vestibulum, januam, palatium et thesauros Latinitatis... absolvendo didactica dissertatio..., cui additur... de Vestibuli et Januae... usu debito **informatorium**. [Wratislaviae], (1638).
- ¹⁰ A Váradon, 1643-ban megjelent nyelvkönyv (COMENIUS, Joannes Amos: J. A. Comenii Januae linguae Latinae vestibulum, primum in usum... paedagogei Albensis Hungarice redditum, deinde orthodoxarum in Hungaria scholarum usui accomodatum. Varadini MDCXXXIII apud Abrahamum Kertesz Szenci[jensem], RMK I.748) előszavában Piscator hívja fel erre a figyelmet. L: http://www.arcanum.hu/oszk/lpext.dll/eRMK/5efc/5f be/61c3?f=templates&fn=document-frame.htm&2.0#JD_RMNY2038
- ¹¹ Ezen a ponton érdemesnek tűnik megjegyezni, hogy a rekonstrukcióhoz a forrásfeltárásnak ebben a témakörben még a hagyományos, nem internetes módjaira kellett támaszkodnunk.
- ¹² *Agenda parochialium ecclesiarum.* Basel, 1488.
- ¹³ WEIGEL, Valentin: *Informatorium oder kurzer Unterricht, welcher gestalt man durch drei Mittels den schmalen Weg zu Christo sich kann sichren lassen.* Neuenstadt, 1616.
- ¹⁴ BÖHME, Jakob: *Informatorium novissimorum, oder Unterricht von den letzten Zeiten.* H. n., 1620.
- ¹⁵ EGARD, Paul: *Informatorium Christianum, das ist/ Kurtze und nützliche Erinnerung von der dreyfachen Schule : als der Göttlichenn, der Menschlichen, der Teufflischen. Zu dem Ende gerichtet, dass Gott, Mensch, Teuffel desto besser erkandt werden.* Lüneburg, 1628.
- ¹⁶ MENGERING, Arnold: *Informatorium conscientiae evangelicum: Evangelisches Gewissens-Recht, Rath und Unterricht, wie man bey den ordentlichen Sontags-Evangeliën sein Gewissen also in acht nemen ... lerne, dass man weder zur Rechten noch zur Lincken im Christenthumb verlossen: ... möge: ... / Altenburg in Meissen, Otto Michael, 1644.*
- ¹⁷ FELGENHAUER, Paul: *Informatorium Catecheticum: Catechismus oder Unterweisung dess Glaubens zur Seeligkeit an Gott und seinen Sohn Jesum Christum: Vorgestellet und verfasst aus dem H. wortte Gottes ...* [Amsterdam], 1652.
- ¹⁸ *Vier Bücher vom wahren Christentum* c. művét *Husztli István* fordította le, és részleteket fordított tőle az egyik első magyar író, *Petróczi Kata Szidónia* is.
- ¹⁹ ARNDT, Johan: *Informatorium Biblicum, Das ist: Etliche Christliche Erinnerungs-Puncten. So als ein Denckmahl im Eingang einer Bibel sollen geschrieben werden/ aus deren kurtzen Information ein Christ einen beständigen Grund/ Christlich zu*

- leben und seelig zu sterben/ fassen und schöpfen mochte. Hamburg, 1663. Feltehetően Arndt művére hivatkozók az alábbi, évtizedekkel később született munka is: SCHÜTZ, Constantin: *Gründliche Vorbereitung zu der gänzlichen Verantwortung wesswegen die Christl. Gemeine ist versichert worden: betreffend das Informatorium Biblicum und den Anhang bey der Predigt Hrn. D. Samuel Schelguigs*. Dantzig, 1695.
- 20 PFEIFFER, August: *Informatorium conscientiae eucharisticum. Complectens triginta casus conscientiae in administratione SS. Coenae piis mystis apprime utiles; praemittitur fundamentalis deductio controversiae palmariae de communione sub utraque, simulque varii ritus eucharistici declarantur*. Lipsiae, 1687.
- 21 WOLFFSTIRN, Jakob: *Schola Privata, hoc est: nova et compendiosissima ratio informandae pueritiae a primis literarum (linguae latinae et germanicae) elementis, usque ad perfectam grammatici sermonis cognitionem : quatuor instrumentis distributa. Quae sunt: I. Informatorium Germanicum. II. Tabulae V. Alphabetariorum et scripturientium, cum musicis et sacris primitiis. III. Dictionarium grammaticale. IV. Grammatica puerilis*. Breae, 1649.
- 22 *Informatorium Oder Erklär-Buch über Heinrich Schooffs Theatrum Grammaticale: Dadurch als durch eine kurtzbündige ... Lehr-Art ... die Lateinische Sprache Kunstgemäß zu lesen zu schreiben und zu reden ... kan beygebracht werden*. Kleve, 1671.
- 23 *Informatorium pro eloquentiae Romanae tyronibus, studiosis, et candidatis: ostendens per exempla accomodatissima, plana et perspicua facilitate producta, qua methodo artificioque flores in mellificio oratorio appositi, commode et concinne, ad festivum genuinae suadae ornatum ac nitorem peti, depromi et adhiberi debeant*. Lipsiae, 1662.
- 24 http://books.google.hu/books?id=xzIUAAAAQAAJ&dq=Informatorium+of+verklaer-boeck+over+het+theatrum+grammaticale&printsec=frontcover&source=bl&ots=10VNb0R8qU&sig=0h2ptGSUILL66xPnhB24vemVSnk&hl=hu&ei=HCVBS-33KY6qnAOL3ay9Aw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CAgQ6AEwA A#v=onepage&q=&f=false (Digitalizálva: 2008. jún. 24.)
- 25 SCHOOFF, Henricus: *Informatorium of verklaer-boeck over het theatrum grammaticale*. Ernestus Voskuyl, Utrecht, 1685.
- 26 CRÜGNER, Michael: *Neu vermehrter chymischer Frühling, das ist: Sonderbarer medico-chymischer Tractat, sambt einer astrologischen Continuation, die Gewächse zu samblen und zu gewissen Kranckheiten recht zu bereiten. Untertitel: darinnen ... dargethan wird, welches nicht allein irrigé Meinungen und falsche Processe, sondern auch im*
- Gegentheil, richtige, kurtze und waare Processe, mit sonderbaren Handgriffen, auch beygefügtém Gebrauch und Nutz gewiesen wird ... Beigefügt: Welchen vorher gesetzet Informatorium medico-chymicum oder Unterricht, was ein recht chymischer oder hermetischer Medicus sey und was von ihm erfordert werde*. Nürnberg, 1654.
- 27 LEISNER, Georg: *Informatorium dysenterikoprophyllaktikon correctum et secunda vice editum. Das ist: Kurtzer doch ausführlicher und in der Medicin gegründeter Bericht/ Was die Ursachen itziger grassirenden Durch-Brüche oder Ruhren seynd : Wie solche zu erkennen/ und man sich ... Praeserviren könne*. Plauen, 1666.
- 28 SCHRÖDER, Wilhelm von: *Informatorium iuris: In quo proponitur informatio necessaria ad studium luridicum, per totum illius curriculum directa: Qui informat iuris studiosum de universo iure, singulisque eius partibus exactissime dispositis et declaratis perfectiori modo, et faciliori methodo discendis, tractandis; Cum annexo indice manu ductorio. Qui iuris studioso ostendit, et oculariter demonstrat, quatenam iuris pars, quomodo seu qua discendi ratione et via, quolibet anno, et cuiuslibet anni parte sit pertractanda*. Schleusingae, 1640.
- 29 CAPELL, Rudolf: *Informatorium iuris. Wie eine iede Sache nach ihren Ursachen und Umständen in richtiger Ordnung an die Hand zu nehmen weißlich zu erkennen auch vernünftig darinn zu sprechen und urtheilen*. Hamburg, 1663.
- 30 Első megjelenése: SCHWESER, Christoph Heinrich: *Der kluge Beamte, Oder Informatorium juridicum officiale. Das ist: Unterricht, wie sich ein Beamter in denen seiner Herrschafft zukommenden hohen Landes und Territorialgerechtsamen regalien und Herrlichkeiten, dann auch Ober- und Nieder-Gerichten belehren ... sich aber selbst dabey ausser Verantwortung setzen könne*. Nürnberg, 1705.
- 31 *Informatorium bibliothecarii carthusiensis domus Vallis Beatae Margarethae in Basilea minori ex autographo fratris Georgii Carpentarii in bibliotheca Basiliensi asservato ed. Ludwig Dieber*. Basel, 1888. 22 p. (I. egy példányát például a Bayerische Staatsbibliothek-ban).
- 32 Annemieke Horikx szíves közlése.
- 33 <http://www.knmp.nl/vakinhoud/farmacotherapie/informatorium-medicamentorum-1>
- 34 Számos dialógus játszódik efféle csendes kis szobákban, a casalei *Academia degli Illustrati* vagy a mantovai *Academia degli Invaghiti* Cesare Gonzaga házában, vagy a *Civil conversazione* helyszíne, a Guazzo-ház. Részletesen I. Tekulics, 2009. 119 p.

- ³⁵ OGDEN (2002 p. 213.) szerint első előfordulásai: Johannes Beletus (1165. körül), Sicardus von Cremona (1215. körül). Wilhelm Durandus (1286–1291).
- ³⁶ L. néhányat az ismertebbek közül: The Bluedorn *Science Imaginarium* www.groutmuseumdistrict.org/bluedorn/index.cfm, a „vízre és viharra specializálódó” Fort Myers-i *Imaginarium*. <http://www.imaginariumfortmyers.com/Home/tabid/36/Default.aspx>, a kreativitásfejlesztésre és többnyelvűségre koncentráló *Imaginarium of South Texas*: <http://www.imaginariumstx.org/>, a tasmaniai Devonportban működő és egészen fiatalokra (3-7 évesekre) szakosodott *Imaginarium Science Centre*: http://www.devonport.tas.gov.au/index.php?option=com_content&ask=view&id=65&Itemid=74. A legújabb ilyen intézmény (*Imaginarium Discovery Center*) Alaszkában, 2010 nyarán nyitotta meg kapuit: <http://www.anchoragemuseum.org/expansion/imaginarium.aspx/>
- ³⁷ Imaginarium-nak hívja magát egy brit e-learning szakértői műhely, egy 17. sz.-i hangszeres zenét játszó együttes vagy épp egy nagy gyermekjáték-forgalmazó cég. Magyarországon feltehetően *Terry Gilliam* 2009-ben készült, nálunk 2010 januárjában bemutatott filmje, a „Doctor Parnassus és a képzelet birodalma” (*The Imaginarium of Doctor Parnassus*) révén vált ismertté és elterjedtebbé a fogalom.

Irodalom

DÁRDAI Ágnes 2002: A tankönyvkutatás alapjai, Dialóg, p. 56–57.

DÖMSÖDY Andrea 2005: Könyvtárhasználati tankönyvek és a kor tudományossága. Informatorium. = Elektronikus könyv és nevelés, 2005. 1. sz. www.tanszertar.hu/eken/2005_01/domsody_01.htm

GARFIELD, Eugene 1999: From the World Brain to the Informatorium. = Information Services & Use, 19. köt. 1999. p. 99–105. <http://www.garfield.library.upenn.edu/papers/informatorium/informatorium1.html>

GARFIELD, Eugene 1962a: The ideal library - The Informatorium. = Current Contents (1962. június). Reprinted in „Essays of an Information Scientist”, 1. köt. ISI Press, Philadelphia, 1977. p. 1. <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/Vlp001y1962-73.pdf>

GARFIELD, Eugene 1962b: Who are the Information Scientists? = Current Contents (1962. augusztus 7.). Reprinted in Essays of an Information Scientist, 1. köt. ISI Press, Philadelphia, 1977. p. 2. <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/Vlp002y1962-73.pdf>

KIRKBRIDE, Robert 2009: Architecture and Memory: The Renaissance Studioli of Federico da Montefeltro. Columbia University Press, <http://www.gutenberg.org/kirkbride/>

KOMENSKY, J. A. 1970: A könyvekről, az értelmi képzés fő eszközeiről. Elmondta munkálkodásának kezdetekor a Pataki Iskola nagytermében, 1650. november 28-án. Kétnyelvű, magyar-latin kiadás, (a magyar partner a Tankönyvkiadó Vállalat).

LEIJENHORST, Cees 1996: Jesuit Concepts of Spatium Imaginarium and Thomas Hobbes's Doctrine of Space Early Science and Medicine. 1. köt. 3. sz. 1996. p. 355–380.

OGDEN, Dunbar H. 2002: The staging of drama in the medieval church. Newark, DE, University of Delaware Press.

SIEWERS, Alfred K. 2009: Strange Beauty. Ecocritical Approaches to Early Medieval Landscape. The New Middle Ages, Palgrave Macmillan.

STEIN, Gerd (ed.) 1976: Schulbuchkritik als Schulkritik. Hinweise und Beiträge aus politikwissenschaftlicher Sicht. Saarbrücken.

STEIN, Gerd 1977: Schulbuchwissen, Politik und Pädagogik. Zur Sache Schulbuch. 10. köt., Kastellaun.

STEIN, Gerd (ed.) 1979: Schulbuch-Schelte als Politikum und Herausforderung wissenschaftlicher Schulbucharbeit. Stuttgart.

TEKULICS, Judit 2009: A dialógus művészete és a társalgás temploma. Szeged, Jate Press.

Beérkezett: 2010. VI. 29-én.

Z. Karvalics László

történész, információs
társadalomkutató,
a Szegedi Tudományegyetem
Könyvtár- és Humán
Információtudományi Tanszékének
tanszékvezető egyetemi docense.
E-mail: zkl@itm.bme.hu

Varga András

a SZTE Egyetemi Könyvtár
Régi és Ritka Könyvek Osztályának
főkönyvtárosa.
E-mail: vargaand@bibl.u-szeged.hu

Adattármustra. Mozgóképek 1.

A sorozat egyes számaiban független szakemberek értékelik a magyar nyelvű internet könyvtári szempontból fontos tartalomszolgáltatásait megadott szempontok szerint; ez alkalommal a film- és videógyűjteményeket. A bírálatok a használók számára fontos kezelőfelülettel, keresőrendszerrel, tartalommal és metaadatokkal foglalkoznak. Az értékelések egyrészt segítséget nyújtanak a rendszerek minél eredményesebb használatához, másrészt felhívják a fejlesztők és karbantartók figyelmét a szolgáltatás hiányosságaira, a jövőbeli minőségi javítások érdekében.

Videotorium

Honlap: <http://www.videotorium.hu>
E-mail: admin@videotorium.hu
Fenntartó: NIIF Intézet
Értékelés dátuma: 2010. szeptember 19.
Értékelő: Kőrös Kata

Általános értékelés

A Videotorium a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Intézetnek (NIIFI) az Új Magyarország Fejlesztési Terv részeként a TÁMOP 4.1.3.

program keretében megvalósuló szolgáltatása. A projekt előzményének az NIIFI 2003-ban elindított Video-on-Demand videostreaming szolgáltatása tekinthető. A Videotorium kialakításának munkálatai 2009-ben kezdődtek, a portál jelenlegi formájában, egyelőre tesztelési fázisban, 2010 júniusától érhető el a nagyobb nyilvánosság számára (1. ábra). A projekt lezárására, vagyis egy stabil, ám a tervek szerint a jövőben is fejlődő szolgáltató felület kialakítására a tervezéskor 2010. október 31-ét jelölték ki. Ennél pontosabb információt, illetve az oldal fejlesztésének lépéseiről részletes beszámolót sem a portálon, sem a fenntartó honlapján nem találtam.

1. ábra A Videotorium nyitólapja

A projekt elsődleges célja egy olyan központi tudományos videomegosztó portál létrehozása, amely a felsőoktatási intézmények, kutatói műhelyek, közgyűjtemények videodokumentumait teszi hozzáférhetővé és egyúttal központi tárhelyet is jelent, így a kisebb intézmények számára is bekapcsolódási lehetőséget nyújt. A korábbi szolgáltatástól elsősorban technikai megoldásaiban és a feltöltési jogosultság biztosításában tér el. A tartalmakhoz való hozzáférést jogosultsághoz kötik. A rendszerben bárki regisztrálhat, de az eduID-vel rendelkező intézmények dolgozói saját archívumuk feltöltésére, szerkesztésére is lehetőséget kapnak. A föderatív AAI (*Authentication and Authorization Infrastructure*) használata az alkalmazástól függetlenül a felhasználók azonosítását, megkönnyítve ezzel a rendszer fenntartóinak munkáját és a felhasználók életét is. Sajnálatos módon az eduID-képes magyarországi intézmények köre napjainkban még elég csekély, így a feltöltési jogosultsághoz hozzáférők száma sem túl magas. Ilyen azonosító hiányában személyes azonosítást igényelve, az anyaintézmény megjelölésével lehet felvételt kérni a teljes jogú felhasználók közé. A szabályozás célja, hogy az oldal kizárólag a tudományos célú publikálás fóruma legyen. Az érdekelt intézmények maguk definiálhatják dokumentumaik publikusságát, az időbeli korlátokat vagy a felhasználók körét, saját rendelkezéseik alapján. A fejlesztők célja a hazai és a nemzetközi tudományos életben egy olyan fórumot teremteni, amely a megfelelő biztonság mellett, ingyenesen, egységes felületen, szabványos keretek között járul hozzá a tudományos közösségek munkájának megismertetéséhez, miközben a távoktatás céljainak szintén megfelel, és a tudományos eredményeket elérhetővé teszi a nagyobb nyilvánosság számára is.

A projektben nem csak a nagyobb tudományos intézmények felé való nyitás lehetőségét látom. Bár a fejlesztői elképzelések szerint a hallgatók csak korlátozott feltöltési jogosultsággal rendelkeznének, nagy lehetőséget látok a portálban kisebb, önálló kutatói műhelyek, vagy egy-egy szeminárium hallgatói, diákcsoporthoz számára is. Olyan megkötéssel, hogy a hallgatói felvételek csak egy meghatározott kör számára hozzáférhetők, kisebb, a tudományos életben még nem elismert csoportok is jól hasznosíthatnák a szolgáltatást. Ha a videomegosztást egy dokumentummegosztó szolgáltatás egészítené ki, hallgatói csoportok munkaanyagainak tömege válhatna egyszerűen menedzselhetővé. Sokszor a jövő kutatóinak diskurzusa helyi előadásokban, nyilvánosságra hozható tanulmányokban összegződik, még akkor

is, ha ezek a dokumentumok csak kisebb kör előtt lettek bemutatva. Ezek bekapcsolásával lektorált fórumként is szerepelhetne a Videotorium. Nem gondolom, hogy a projekt résztvevőinek kellene lektori bizottságokat létrehozni a különböző szakterületeken – egyszerűen teret kellene engedni annak, hogy a hallgatói műhelyek, saját elismert oktatóik lektorálása után, bekapcsolódhassanak az archívum nyilvános részébe.

A projekt fejlesztői fontos céljuknak tartják a többnyelvű tartalomszolgáltatás kialakítását. Az oldal jelenleg két nyelven – angolul és magyarul – érhető el. Mivel a felvételek tartalmi leírásához használható tárgyszórendszereket is úgy választották ki, hogy alkalmasak legyenek a metaadatok nemzetközi szinten való kereshetőségére, a szolgáltatás valóban jól használhatóvá válhat nem magyar nyelvű felhasználók számára. A tervek között szerepel az előadások többnyelvű változatainak támogatása. Hogy a szinkrontolmáccsal lefordított előadásoknak két hangsávjuk, vagy feliratuk lesz-e, arra vonatkozóan nem közöltek információt. Egyes videóknál elvélve már most is olvashatunk magyar nyelvű feliratot. A szolgáltatás e funkciójának megvalósításához nagy reményeket fűzhetünk. A Video-on-Demand szolgáltatást korábbi statisztikák szerint sok idegen ajkú felhasználó látogatta – a funkció kialakításával a videoarchívumot valóban be lehetne kapcsolni a nemzetközi tudományos életbe. A nemzetközi szintű tartalomszolgáltatás irányába vinne egy másik fejlesztés is: a portál OAI-PMH funkciójának kialakításával szeretnének a hazai intézményi repozitóriumok aggregációs pontjává válni, és szabványos metaadat-csereformátumok használatával nemzetközi projektek, például az *Europeana* irányában szolgáltatni. Ez utóbbinak természetesen a többnyelvű elérhetőség fejlesztésével lenne igazán értelme.

Távlati tervek között szerepel a teljes szövegű keresés kialakítása, amely feltehetőleg a csatolt állományok, illetve az előadásokhoz kapcsolódó fóliák szövegeiben végezne keresést. A tárgyszavazás hiányosságait egy ilyen funkció – különösen, ha hasonlósági, szótöves keresésre is alkalmas volna – minden bizonnyal feledtetni tudná a felhasználóval.

A nagyszabású tervek megvalósításához komoly intézményi összefogásra lenne szükség. A stabil szolgáltatás kialakítása, a hibák javítása, a keresőfunkciók fejlesztése után a hazai tudományos fórumok mozgósításával, minél több tematikus és intézményi archívum bevonásával valóban egye-

dülálló szolgáltatási központtá válhatna a portál. Ehhez azonban nélkülözhetetlen a nagyobb hírvérés, és az, hogy a csatlakozó intézmények a Videotoriumban archivált anyagokra irányítsák a kutatók és érdeklődők figyelmét.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- A Videotoriumnak igényesen kialakított, jól áttekinthető honlapja van. A navigáció az egyes funkciók között a főmenü segítségével lehetséges. A nyitólapon véletlenszerűen megjelenő felvételeket ajánlanak az idelátogatóknak.
- A *Főoldal* és a *Magunkról* rovat bőséges információt tartalmaz a honlapról. Az angol nyelvű verzió szinte egyenértékű a magyarral, mindössze annyi a különbség, hogy a projekt bemutatásáról készült felvételek csak a magyar verzió érhető el közvetlenül a címlapról. A hiányosság lehet szándékos, hiszen a felvételek magyar nyelvűek, azonban egy aprócska hiba arra enged következtetni, hogy véletlen: a két linkre kattintva ugyanis az oldal angol nyelvűre vált.
- A főoldal mindkét nyelven felhívja a figyelmet arra, hogy a fejlesztők várják a felhasználói visszajelzéseket, a linkre kattintva azonban a rendszer hitelesítést kér, és a regisztrált felhasználó sem tud saját e-mail címével, jelszavával üzenni. Az oldal alján található *Kapcsolatfelvétel* ugrópont viszont már egy üzenőfalra visz, ahol lehetőségünk van észrevételeinket postázni a fejlesztőknek.
- Bár a portál nem általános videomegosztásra, hanem kizárólag tudományos célokra készült, máris számos olyan funkciója van, amely a közösségi oldalakon megszokott személyre szabhatóságot juttatja eszünkbe, és a felhasználói aktivitás növelésére, interaktivitásra serkent. Regisztrált felhasználóként csoportokat hozhatunk létre meghívásos tagokkal, akikkel megoszthatjuk az általunk kiválasztott felvételt. Megjelölhetjük kedvenc videóinkat, vagy csatornát hozhatunk létre több felvételt összekapcsolva, amit aztán nyilvánossá is tehetünk. Így a különböző eseményeken elhangzott, ám valamiért összetartozó felvételek között is kiépíthetünk kapcsolatot általunk kiválasztott szempontok alapján.
- Néha azonban kellemetlenség is érheti a regisztrált felhasználót. Ha egy videó elindítása után észleljük, hogy nem jelentkeztünk be, de szeretnénk a felvételt kedvenceink közé emelni, a *Be lépés*-re kattintva felugrik egy bejelentkező ablak, de csak egy pillanatra, utána az oldal teljesen lefagy. Ha pedig már bejelentkeztünk, de

olyan csatornához szeretnénk adni a kiválasztott felvételt, amely még nem létezik, az új csatorna létrehozására csak kívülről van lehetőség, még akkor is, ha egyáltalán nincs még csatornánk. Ekkor is egy felugró ablak tájékoztat arról, hogy hozzuk létre első csatornánkat, de ha rákattintunk, a videofelvételt utána újra meg kell keresni, mert a csatornák menedzselésére szolgáló oldal a korábban megnyitott felvétel helyén nyílik meg.

- Regisztrált felhasználók kommentálhatják is a felvételeket. Hivatalos, tudományos fórumtól kissé szokatlan hangon, tegező formájú tanácsokkal segítik a véleményformálást a fejlesztők („*A Te véleményed*”, „*Pár tipp az eredményes diskurzushoz: Légy ontopic, Ne spamelj, Légy barátságos*”). Az angol felületen – feltehetőleg véletlenül – a megjelenítés elcsúszik, a tanácsok az üzenetablak alatt olvashatók.
- Tervként szerepel a videók könyvjelzőkkel, fejezetcímekkel való ellátása. Az egyes felvételekhez saját könyvjelzők hozzákapcsolása és jegyzetek hozzáfűzése az oktatásban valóban jól használható segédanyaggá tehetné a szolgáltatott tartalmat.
- Regisztráció nélkül is elérhető funkció a videók megosztása. A megosztáshoz közvetlenül használhatjuk a közösségi oldalak – *liw*, Facebook, Twitter, Digg – szolgáltatásait, vagy elküldhetjük e-mailben a felvétel URL-jét. A kiválasztott videókat saját weboldalunkba is beépíthetjük; a *Be ágyazás* gombra kattintva a megfelelő forráskód előállításánál azt is beállíthatjuk, hogy oldalunkon a felvétel automatikusan induljon-e el és hányadik perctől legyen megtekinthető.
- E sok felhasználóbarát funkció mellett a portálnak van egy súlyos hiányossága. A keresési funkciókhoz semmilyen segítséget nem kapunk, az egyetlen *Súgó* a regisztrációhoz tartozik, de arra, hogy ez milyen funkciókat tesz hozzáférhetővé, innen sem kapunk választ.

Kereső funkciók, találatok

- A portál tartalmi között háromféle módon tájékozódhatunk. Az első a többféle böngészési lehetőség. A főmenüből elérhető *Kategóriák*, *Csatornák* és *Események* menüpont is egy-egy böngészési típust jelöl. A *Kategóriák* alatt az egyes tudományterületek és ágazataik szerinti bontásban láthatjuk a felvételeket. A tudományterület nevére kattintva megkapjuk az ebbe a besorolásba eső felvételek listáját, melyet tetszőlegesen rendezhetünk a felvétel ideje, az elmúlt héten, hónapban, vagy általában vett népszerűsége, értékelése, vagy a hozzászólások száma szerint csökkenő vagy növekvő sorrendbe. A ta-

lálati listában az előadás első képkockája mellett a felvétel címét és az előadó nevét a hozzá tartozó azonosítási adatokkal együtt látjuk, továbbá a felvétel készítésének idejét, a megtekintések számát és az értékelést jelölő kis csillagokat. A *Csatornák* alatt a publikus személyes gyűjteményeket vagy a felvételesorozatokat, eseménysorozatokat találjuk. Jelenleg három csatornát tekinthetünk meg, a webhely népszerűségének növekedésével ezek között is szükség lehet speciálisabb rendezési elvekre, mint a most meglévő idő és típus szerinti sorrend. Az eseményekhez tartozó kapcsolódó felvételeket az *Események* menüpont alatt is böngészhetjük. A lista itt is csak idő (a feltöltés ideje és az esemény ideje) szerint rendezhető, de lehetőségünk van év és eseménytípus (konferencia, szeminárium, előadás, tanfolyam, workshop, prezentáció stb.) szerinti szűrésre. A listákban itt az esemény címe, ideje, besorolása mellett a hozzá tartozó felvételek számát is láthatjuk, és a rendezvény eredeti URL-jét, továbbá gyakran találunk olyan, azonosítást megkönnyítő alcímet, amelyet már az esemény saját oldalán hiába keresünk. Ennek a böngészési funkciónak a segítségével a felhasználó számos konferencia virtuális hallgatójává, nézőjévé válhat. Érdekes jelenség azonban, hogy másfajta keresésnél van olyan találat, amelynél az esemény típusaként szekció van megadva, míg az itteni szűrésnél erre ez a válasz: „*Nincs még esemény*”.

- A nyitólapról elérhető egy gyorskereső mező, amelynek segítségével a felvételekhez tartozó személynév, cím és leírás adataiban kereshe-

tünk. Ez a funkció nem keres az egyes események nevében, így a több felvételt összefogó konferenciákat, előadásorozatokat címük alapján itt hiába keressük – mivel az egyes felvételek címében csak az egyedi felvétel megnevezése szerepel. Ez nehézséget okozhat, mivel az idelátogató először ezt a keresőt fogja használni, és a tudományos előadásnak egyik legfontosabb ismérve a rendezvény, ahol elhangzott. Ha a felhasználó hiába írja be egy konferencia címét, lehet, hogy más módon már nem is fog próbálkozni a kereséssel.

- A *Részletes keresés* űrlapján (2. ábra) már több szempontot kombinálhatunk. Az első mező a felvételek címében és leírásában keres, emellett beállíthatunk szűrést a feltöltés és a felvétel készítésének időpontjára (időintervallumot megadva), kereshetünk listából választható tudományterület szerint, szabadon beírhatunk tárgyszavakat, vagy próbálkozhatunk a közreműködők nevét vagy intézményüket, esetleg díjaikat megadva. Sajnos a részletes keresés nem funkcionál még teljesen. Az intézményekre történő keresésnél bármilyen kérdésre ugyanannyi: 1847 találatot kapunk, ugyanez a helyzet a nyelvre való szűkítéssel. Egy olyan portálnál, amely kifejezetten a többnyelvű előadásokra helyezi a hangsúlyt, ez különösen kínos. A rendszer támogatja az ékezetek nélküli keresést. A keresőkifejezést a program automatikusan csonkoltnak tekinti és a beírt szavakat kifejezésként kezeli, de nem lehet pontos, nem csonkolt kifejezésre keresni. Az űrlapokon nincs lehetőség parancsnyelvi keresésre, sem a karakterek helyettesítésére.

2. ábra A részletes keresés űrlapja

- A részletes keresés eredményeként kapott találati listában ugyanazok az adatok jelennek meg, mint a gyorskeresésnél és a többi találati listában: cím, előadó(k) neve, felvétel ideje, megtekintések száma, értékelés, azzal a különbséggel, hogy ez a lista nem rendezhető (csak az oldalankénti találatszámot állíthatjuk át). A találati lista fölötti gombon ez olvasható: *Keresőúrlap megjelenítése/elrejtése*, de ez a felirat megtévesztő. A gomb segítségével nem indíthatunk új lekérdezést, csak a meglévő találatok között végezhetünk el egy szűkítő keresést. Ha a találati halmaz nem volt megfelelő, a menüsor fölötti *Részletes keresés* feliratra kattintva, az űrlapot újra betöltve tudunk csak újabb, független keresést végezni. Ez a meglepetés elkerülhető volna egy *Találatok további szűkítése* felirattal, és egy, az űrlapot egyetlen kattintással törlő gomb bevezetésével. Felhasználóbarátabbá tenné a szolgáltatást az is, ha a találati listában nem csak a felvételek főcíme jelenne meg, amely sok esetben csak a kevésbé informatív *Hozzászólás*, *Díjátadás*, *Zárszó*, *Kérdések és válaszok* kifejezéseket tartalmazza. Példaként csak néhány adat: *Hozzászólás* címen 21, *Köszöntő* címen 41 találat szerepel az adatbázisban, amelyek egyikéről sem derül ki a találati lista alapján, hogy mely rendezvényhez tartozhatnak.
- Nehézséget jelent az is, hogy egy találatra kattintva az új lapon a videó lejátszása automatikusan elindul, így amíg a betöltésre vár a felhasználó, az adatlaphoz nem tudja odagörgetni az oldalt, hogy megbizonyosodjon, valóban a számára releváns felvételhez jutott-e. Ezt a kellemetlenséget vagy az adatlap és a felvétel sorrendjének megváltoztatásával, vagy az automatikus lejátszás választhatóvá tételével lehetne megoldani. Így, ha a felhasználó már a találati listában szereplő adatok alapján egészen biztos abba, hogy egy tétel megfelelő, rögtön megnézhetné a felvételt, viszont arra is lehetőséget kapna, hogy döntése előtt meglekintse a felvételhez tartozó többi adatot is.
- Érdekes megoldás, hogy a gyorskereső, amely a felvételek között keres, a találati lista fölött lehetővé teszi a keresőkérdés importálását a *Keresés csatornák/események* között, és a *Keresés közreműködők között* feliratokra kattintva, miközben ilyen lehetőséget a *Csatornák és Események* menüpontjai alatt nem találunk. Ebben a listában szerepel a *Részletes keresés* is, de ha ezt választjuk, az előző opciókhoz csak a böngésző visszanyúl gombja segítségével juthatunk,

vagy egy újabb gyorskeresést elvégezve. E két kiegészítő funkció beépítése a részletes keresőbe is sokkal használhatóbbá tenné a keresőúrlapot.

- Az egyes felvételek között a hozzájuk kapcsolódó adatok segítségével is navigálhatunk. Az egy eseményhez tartozó találatokat nemcsak a kapcsolódó videók segítségével, hanem az esemény vagy alkategória nevére kattintva is elérhetjük, ugyanígy a szerzőkhöz tartozó további felvételek is egy mozdulattal meglekinthetők.

Tartalom, minőség

- Tartalmát tekintve a Videotorium nem sokat fejlődött azóta, amikor még Video-on-Demand-ként jegyezték. A fejlesztők bemutatóiból kiderül, hogy az a rendszer már közel 1800 videót tett hozzáférhetővé. A főoldalon hirdetett 1968 darab, összesen 869 órányi felvétel tehát legnagyobb részt ennek az állománynak a migrációjából származik. Áruklodik erről az is, hogy a *Feltöltő* neve a legtöbb videó esetében az *NIIF Video on Demand*. Ebből fakadóan a felvételek a 2003 és 2010 közötti időszakból származnak. 2010 júniusa, tehát az oldal hivatalos indulása óta mindössze 17 videodokumentummal bővült az állomány. Remélhetőleg a kapcsolati háló kiépítése után ennél jóval nagyobb ütemű fejlődésre számíthat a közönség, bár az archívumra már így is a felvételek sokszínűsége jellemző. Akadémiai események, előadások, szakmai rendezvények, konferenciák, ünnepek, tanfolyamok, szemináriumok már most is elérhetők. A fejlesztők tervei között szerepel további kategóriák bevonása: például könyvbemutatók, kiállítás-megnyitók, művészeti előadások, irodalmi estek felvételeit is szívesen közzétennék.
- Az NIIF szolgáltatásának gyűjtőköréből fakadóan bizonyos tudományterületek nagyobb arányban vannak képviselve a gyűjteményben. Ilyen az információs tudományok, a technológiai eljárások, a politikai tudományok és a számítógéptudomány kategória (3. ábra). A tartalombővítés során érdemes lenne kiegyensúlyozottabb képet adni a magyar tudományos életről. Igaz ugyan, hogy ezek a szakterületek azok, amelyeknél a technikai felszereltség feltehetőleg hamarabb lehetővé tette videodokumentumok létrehozását, mégis valamilyen módon más területek képviselőit is – akár pályázatok kiírásával – érdemes lenne arra buzdítani, hogy anyagot szolgáltatassanak az archívum számára.

The screenshot shows the 'KATEGÓRIÁK' (Categories) section of the VIDEOTORIUM website. It features a grid of six main categories, each with an icon and a list of sub-categories with their respective counts. The categories are: Egészség tudományok (10), Humán tudományok (336), Természet-tudományok (49), Élettelen természet-tudományok (559), Társadalom-tudományok (723), and Műszaki tudományok (807).

Egészség tudományok (10)	Humán tudományok (336)	Természet-tudományok (49)	Élettelen természet-tudományok (559)	Társadalom-tudományok (723)	Műszaki tudományok (807)
Orvostudomány (8)	Művészet (3)	Agrártudomány (1)	Csillagászat (10)	Kommunikációs tudományok (168)	Mérnöki tudományok (5)
Idegrendszer-kutatás (1)	Történelem (4)	Biológiai tudomány (8)	Kémia (2)	Kultúratudomány (5)	Technológiai eljárások (596)
	Információs tudományok (322)	Környezettudomány (40)	Számítógéptudomány (417)	Közgazdaságtan (59)	
	Nyelvtudomány (4)	Etika a természet-tudományokban (1)	Matematika (29)	Neveléstudomány (135)	
	Irodalom (4)		Fizika (111)	Földrajz (4)	
	Filozófia (2)			Jogtudomány (35)	
	Vallástudomány (1)			Politikai tudományok (418)	
				Pszichológiai tudományok (1)	
				Szociológia (2)	

3. ábra A felvételek tudományterületek szerinti eloszlása

- Az oldal látogatottságáról, a regisztrált felhasználók számáról, vagy a már csatlakozott intézményekről semmilyen információt nem találtam. A Video-on-Demand havonta 3-4000 látogatót mondhatott magáénak, a megtekintések száma a videók mellett is feltehetőleg a korábbi nézettséget örökölte.
- Az archívum audiovizuális tartalmakat gyűjt össze, és időzített fóliák, illetve a felvételekhez kapcsolódó dokumentumok bemutatását is lehetővé teszi. A tesztelés során nem sikerült sem kizárólag audio formában hozzáférhető, sem csatolt referenciaanyaggal ellátott felvételt találni.
- A nyitólap 1986 videó jelenlétét hirdeti, de bármilyen listázási szemponthoz folyamodunk, ebből csak 1847 válik elérhetővé. Az eltérésből arra következtethetünk, hogy a fennmaradó videók megtekintése jogosultsághoz kötött. A tudományos céloknak véleményem szerint jobban megfelelne, ha a nem nyilvános videók metaadatai is látszanának a listákban, így az a kutató, aki valamely felvételhez hozzá szeretne jutni, de nincs hozzá jogosultsága, a megfelelő intézményhez fordulhatna kérésével. Ehhez azonban az intézmények felé egy kérő űrlapot is ki kellene alakítani, és mint egyfajta repozitóriumközi digitális

dokumentumellátást üzemeltethetnék ezt a funkciót, intézményektől függően esetenként akár térítés ellenében. Ugyanez a technika válhat szükségessé, ha az aggregációs funkciót kialakítják a hazai intézményekkel.

- A projekt céljait bemutató prezentáció beszámol a feltöltés módjáról. E szerint a feltöltött anyagok konverziója után minden egyes felvételhez létrehoznak egy offline is hallgatható, csak audio verziót, továbbá a mesterpéldányhoz hasonlóan jó minőségű felvétel mellett létrejön egy kisebb sávszélességen is lejátszható, normál minőségű verzió. Az egyes felvételeknél a portál jelenlegi állapotában valóban van mód a *Low* és a *High Quality* közötti váltásra, de az audiófájlok letöltése és általában véve a tartalmak letölthetősége még nem valósult meg. A fejlesztők elképzelése alapján ezt és a videó más weboldalba történő beágyazhatóságát megengedő funkciót a feltöltő szabályozhatja. Kérdés, hogy a regisztráció nélkül máris szabadon nézhető videofelvételek letöltésére miért nincs még megoldás?
- Az oldalon a videolejátszás platformfüggetlen flash-alapú szolgáltatás. A felvételek elég jó minőségűek, és valóban a magyar tudományos élet színvonalas dokumentumai.

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A Videorium adattartalmainak szabványos leírásához a rendszer fejlesztői az Europeana *Semantic Element DC*-t vették alapul. A felvételekhez tartozó technikai adatok, a felvétel készítésének ideje, a felvétel hossza, a létrehozó neve, a felvétel feltöltésének ideje mellett négy nagyobb adattípus kapcsolható az egyes dokumentumokhoz: személynevek, rendezvénynevek, testületi nevek és események leírására szolgáló adatmezőkkel lehet ellátni a dokumentumokat. A szabványos leírás előállítását a rendszer bizonyos mezőknél listákkal, a nevek esetében pedig saját azonosító rendszerrel segíti. Mivel a metaadatokat a rendszerben feltölteni jogosultak maguk csatolják a felvételekhez, a fejlesztők közzérthető és egyszerűen kezelhető metaadatsémák használatát tűzték ki célul.
- Véleményem szerint a leírásokban kötelező adatmezők körét tágítani kellene, és a szolgáltatás egységesen magas színvonalához a régi archívumból átemelt tételeket is még több adattal kellene ellátni. A közreműködők adatlapjain legtöbbször még a kötelezően megadandó foglalkozás sem látszik. Úgy tűnik, a cím és a szerző sem kötelező adatcsoport, mert 80 találatot kapunk az *untitled* keresésre. Karakterkódolási hibák is előfordulnak néhol – az idézőjelek, egyéb különleges karakterek (pl. &) esetében (l. az „*Ab-lak*” a múzeumokra és a *Questions & answers* című felvételeket, amelyeknél a címekben ugyan helyesen, de a megnyitott találatok <title> fejlécében rosszul jelennek meg ezek a jelek).
- Fontos szempont az oldal nemzetközi használhatósága, ezért kétnyelvű tárgyszórendszerek segítik a metaadatolást. A kötelezően megadandó tudományterületi besoroláshoz a rendszer a hierarchikus *Ortelius* két legfelsőbb szintjét kínálja. Ez a tezausz a létrehozása idejében 11 hivatalos európai uniós nyelven elkészült, a Videorium az angol változat mellett a *BME OMIKK (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Országos Műszaki és Információs Központ és Könyvtár) Nemzeti Kutatásnyilvántartási Rendszerében* alkalmazott magyar fordítást használja. Sajnos a részletes tárgyszavazást a feltöltők számára a fejlesztők túl nehéz feladatnak ítélték. Ezért nem kötelező a *Library of Congress „Subject Headings”* rendszeréből és a *DEENK (Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár)* ebből készült magyar fordításából választható kifejezések használata. Véleményem szerint a feltöltő intézmények minden esetben saját szakterületük szakkifejezéseinek birtokában vannak annyira, hogy egy-egy elő-

adáshoz 2-3 tárgyszót rendelhessenek. Emellett a feltöltő szabad kulcsszavakkal is elláthatja felvételeit. Valamilyen módon motiválttá kellene tenni a feltöltő intézményeket a részletesebb tartalmi leírás elkészítésében. Akárcsak azzal, hogy a felhasználó maga számára felcímkézhetné az előadásokat, de címkéi valamilyen módon az egész közösség számára láthatóvá válnának. Az egész közösség számára, hiszen ez a portál különösen alkalmas lehetne közösségépítésére. Nem csak úgy, hogy a meglévő tudományos intézmények szervezeti kereteit képeznék le, hanem igazi közösséget építhetne a tudományos érdeklődésből; fóruma, helyszíne, archívója lehetne élő szakmai vitáknak és nem csak a videodokumentumokkal archivált diskurzusnak.

Filmhíradók Online

Honlap: <http://filmhíradok.nava.hu>
E-mail: mail@neumann-haz.hu
Fenntartó: Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA)
Értékelés dátuma: 2010. szeptember 13.
Értékelő: Dávid Adrienne

Általános értékelés

A *Nemzeti Audiovizuális Archívum „Filmhíradók Online”* weboldala 2009. november 5-én indult, a korabeli *Magyar Filmhíradók* digitalizált változatainak bemutatása céljából. Az oldal tartalmának felelőse a *Neumann Nonprofit Kft.* Az eredeti filmkópiákat a *Magyar Nemzeti Filmarchívum (MNFA)* újította fel és digitalizálta. A Filmhíradók Online egy ingyenes, online videoszolgáltatás, amely csak „helyben nézhető”, vagyis a filmek nem tölthetők le. A gyűjtemény már korábban is elérhető volt a NAVA különgyűjteményi oldalán (*gyujtemenyek.nava.hu*), az új honlap azonban lehetővé tette ennek a nagy jelentőségű kortörténeti ritkaságnak az önálló, saját felületen való bemutatását, ami a korábinál jóval több lehetőséget rejt magában. A híradók bejátszásonként vannak feldolgozva, vagyis a teljes dokumentum egyes részegységei önállóan is kereshetők. A szakértői válogatás nélküli, teljes egészében rendelkezésre álló dokumentumok a felhasználók által kommentezhetők, kulcsszavazhatók, megoszthatók, felhasználhatók.

A filmhíradó műfaja egyidős a mozgóképek megjelenésével. Témájában a mindennapok eseményeit

örökíti meg, ezért egy adott korszak megismeréséhez páratlan jelentőségű kordokumentum. A némafilmek korában a mozgóképeket inzertszövegekkel egészítették ki, a mondanivaló rögzítésére. A hangosfilm új lendületet adott a filmhíradózásnak, hiszen az események már hanggal is megszólalhattak, valamint megjelenhettek az utólag felvett kommentárok is. Az 1930-as évek közepe táján jelentek meg a magazinszerű híradófilmek: az eseményeket ezentúl dokumentumelemekkel tarkították. Hazánkban az első filmhíradók 1896-ban, a millenniumi ünnepeken készültek, és 1913-tól vetítettek rendszeresen híradókat a mozikban. 1949 után már csupán egyetlen állami vállalat készíthetett hivatalos filmhíradót, kifejezetten propagandacélra. A magyar televíziózás kísérleti adásai 1957-től indultak el, de állandó műsorai sem csökkentették a filmhíradó fontosságát. A filmek vetítése előtt még a nyolcvanas években is rendszeresen lehetett látni a hét fontos politikai eseményeiről beszámoló, 10 perces filmhíradót a mozikban. Ezek már új, modernebb főcímmel kezdődtek. Végül 1989-ben a műfaj megszűnt. (Forrás: Wikipédia).

A szolgáltatás indulásakor megjelent sajtóhírek és nyilatkozatok szerint a filmhíradó nemcsak sajtó-, de mentalitás-, sőt nyelvtörténeti szempontból is fontos dokumentumhalmaz, amely elősegíti a huszadik század feltárását, a korszak elemzését, a rezsimök összehasonlítását, az önálló vélemény kialakítását is. A gyűjtemény azt is bemutatja, hogy hogyan funkcionált a propagandaeszközként elsőrendű filmhíradó, valamint azt is, mit láthatott a magyar társadalom a világból ebben az időszakban. Már annak is óriási jelentősége van, hogy ezek a filmhíradók egyáltalán megmaradtak, hiszen a most elérhetővé vált időszak filmhíradóiban jócskán vannak olyan beszédek tartalmazó, ünnepeket bemutató bejátszások, amelyek az elmúlt rendszerben lázítóknak hatottak volna.

A Filmarchívumba a híradók pozitív kópiája került. A legértékesebb anyagok, a kameranegatívak az 1924 és 1945 közötti időszakból viszont csak nagyon kis számban maradtak fenn, jórészt elpusztultak. A *Magyar Filmiroda* háború után megmaradt anyagainak feltárása ma is folyik, így várhatóan előbb-utóbb ezek is felkerülnek az internetre.

Az oldal tesztelése során tapasztalt hiányosságok:

1. *Kevés az adatbázis működésével kapcsolatos technikai információ.* Az oldalon találunk ugyan súgót (*Segítség* menüpont), ez azonban rendkívül szűkszavú, csak alapszöveget közöl.

Ugyanez mondható el a szolgáltatást bemutató *Mi ez?* menüpontról is. A rendszerben mód nyílik regisztrációra, de hogy ez mire szolgál, az csupán a súgó *Hozzászólások* fejezetének egyik félmondatából derül ki, talán érdemes lenne ennek a lehetőségnek több magyarázatot szentelni. Míg a tapasztaltabb netezőknek nyilvánvalóan nem okoz gondot az oldalon való eligazodás, a kezdők, informatikailag kevésbé képzetek számára több információ megadására lenne szükség.

2. *Egyszerű kereső.* A felületen egy szabadszöveges kereső áll rendelkezésünkre, ez kevésnek tűnik. A hatékonyabb keresés és a találati halmaz szűkítésének érdekében érdemes lenne összetett keresőt alkalmazni, ahol mód nyílhatna a keresési szempontok megválasztására és olyan hasznos funkciók alkalmazására, mint például a Boole-operátorok vagy a csonkolás. Ahogy bővül a gyűjtemény és növekszik az adattartalom, úgy lesz erre egyre inkább szükség. Jelenleg – mind keresés, mind pedig böngészés esetén – a találati halmaz szűkítésére semmilyen lehetőség nem áll rendelkezésünkre.
3. *Nincs akadálymentes változat.* A nagy érdeklődésre számot tartó tartalom és a multimédiás felület indokolná, hogy a vakok és gyengén látók számára elérhető legyen a szolgáltatás.
4. *Egynyelvű felület.* Bár az oldal jobb felső sarkában négy nyelv betűjele is szerepel, ez azért félrevezető, mert csupán a küldetésnyilatkozat érhető el angol, német, francia és olasz nyelven, tehát a honlap valójában egynyelvű. Ha az adatbázis szintjén nem is várható el, de a megjelenítésnél érdemes lenne egy angol felületet is elkészíteni, mivel a tartalom nemzetközi érdeklődésre is számot tarthat.
5. *Nincs vendégkönyv,* ami azért furcsa, mert egyébként az oldal a webkettes funkciók széles tárházát nyújtja. Van mód az egyes dokumentumok kommentelésére, de a szolgáltatás egészével kapcsolatban jelenleg csak e-mailben tudunk észrevételt tenni vagy kérdezni.

Összefoglalva: A Filmhíradók Online jelentős, unikális tartalommal bíró, hiánypótló multimédiás szolgáltatás, amely nemcsak a szakmai közönség, hanem a laikus érdeklődők számára is érdekes, a művelődés, tanulás, oktatás szempontjából fontos történelmi kordokumentumokat tartalmaz. Modern, ám a témához igazodóan stílusos, áttekinthető felület jellemzi, a tartalom kellőképpen, sőt gazdagon feldolgozott, a filmek megjelenítése, minősége minden igényt kielégít, helyesírási hibák sem rontják az összképet. Mindenképpen üdvözlendő a

webkettes alkalmazások széles választéka, amely a felhasználót a tartalom szerkesztésében partnerre teszi, egyúttal módot ad a dokumentumok további, kreatív felhasználására is. A szolgáltatás a fentebb felsorolt hiányosságok ellenére egységes, pozitív benyomást kelt.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- A honlap felülete stílusában rendkívül impozáns, tetszetős. A színek és a betűtípus megválasztása jól harmonizál a korabeli, fekete-fehér dokumentumfilmek képi világával. Az alapvetően fekete, fehér, szürke tónusokat jól ellenpontoszza és egyúttal a megjelenést modernné teszi a helyenként (pl. kijelölésnél) használt narancsszín. A megjelenítésnél fontos szerepet kap a flash technológia, i. például a főoldalon az ún. *Időgépet*. A multimédia-lejátszó a többi hasonló szolgáltatásnál (pl. YouTube) már jól megszokott funkciókat nyújtja, magas minőségben. Pozitívum, hogy nincsenek felugró ablakok. Nincs előírva preferált böngésző sem, az oldal a leggyakoribbakkal gond nélkül megjeleníthető.

A főoldal egyszerű, áttekinthető (4. ábra). A fejléc bal felső sarkában – hagyományos módon – a logó látható, jobb oldalt pedig a szolgáltatást bemutató funkciókat találjuk (*Mi ez?, Segítség, Közösségek*, valamint itt található a *Belépés* és a *Regisztráció* is, illetve a küldetésnyilatkozat elérhetősége négy nyelven), vagyis itt tudunk tájékozódni a szolgáltatásról, itt érjük el a súgót, és itt tudunk regisztrálni, illetve belépni a rendszerbe. Ezt követi a menüsáv, *Főoldal, Témák, Nevek, Helyek* és *Új* menüpontokkal, illetve a szabad szöveges kereső ablaka is itt lett elhelyezve. Alatta a már említett *Időgép*-et találjuk, a lejátszó eszköz ablakában az éppen beállított dátumhoz kapcsolódó filmmel. A flash-alkalmazásnak köszönhetően dátum szerint, nyilak segítségével előre-hátra léptethetünk a filmek között. Lentebb egy ajánló található (sajnos nem derül ki, hogy mi alapján kerülnek ide a dokumentumok), mellette pedig címkefelhő, amely szakmai és felhasználói címkecsoportokra oszlik. Ezután az ún. *Toplisták*-at találjuk, melyek az egyes témakörök legkedveltebb dokumentumait sorolják fel. A láblécben a közreműködő intézmények logói és honlapjainak linkjei szerepelnek, valamint megismétlődnek a fejléc menüpontjai a belépés/regisztráció kivételével. Itt helyezték el a felhasználói jogokat és az adatkezelést ismertető szövegek linkjeit, valamint az impresszum és a kapcsolatfelvétel adatainak ugrópontjait.

- Rövid és tömör súgó áll rendelkezésünkre, amely szűkszavúan felsorolja a keresés és a böngészés, a megtekintés, valamint a hozzászólások megtételének és a kapcsolattartásnak a lehetőségeit.
- Egy-egy rekord megjelenítésekor a filmrészlet lejátszó alkalmazást látjuk, amelyhez elég kevés funkció tartozik: indító- és leállítógombot, hangerőszabályzót tartalmaz, továbbá jelzi a felvétel hosszát, illetve a lejátszás közben eltelt időtartamot. Teljes képernyős nézetre is van mód. Külön kiemelném, hogy még ennél a megjelenítésnél is rendkívül jó minőségben élvezhetjük a filmet! Ilyenkor viszont egy „Csak megtekintésre.” feliratú vízjel jelenik meg a képernyőn, amely azonban méretét és elhelyezkedését tekintve nem zavaró. A lejátszó mellett az adott filmhirdető teljes egésze reprezentálva van, részegységekre bontva. Az aktuális részlet száma – amit éppen nézünk – narancsszínnel ki van emelve, és az eszköz segítségével könnyedén navigálhatunk az egyes egységek között. A lejátszó alatt az adott dokumentum leíró adatait találjuk meg: baloldalt egy „szakmai” feltártságot nyújtó *Adatlapot*, míg jobboldalt a felhasználók általi címkéket, hozzászólásokat (5. ábra).
- A „szakmai szempontból feltárt” résztől elkülönítve, a képernyő jobb oldalára rendezve jelennek meg az ún. webkettes alkalmazások, amelyek a szolgáltatás egyik nagyon fontos, pozitív részét képezik, hiszen interaktív résztvevőjévé teszik a felhasználót a tartalom alakításának, felhasználásának. A *Továbbküldöm* funkció tulajdonképpen egy ajánló, mellyel e-mailben vagy üzenetben továbbíthatjuk valakinek az adott dokumentum címét. A *Beágyazom* gomb segítségével a filmrészlet egy általunk létrehozott tartalomba – pl. blogba – illeszthető be a külön kis ablakban megjelenő kód kimásolásával és blogunk szerkesztőfelületén a megfelelő helyre történő beillesztéssel. Az *IWIW*, *Facebook* és *Twitter* gombok a közismert közösségi oldalakba való integrálás lehetőségét kínálják fel. A kiválasztott dokumentum ezáltal megjelenik a hírfolyamban, és kiegészítő szöveget is írhatunk hozzá, így olyan ismerőseink is láthatják, megismerhetik, akik még sohasem jártak a Filmhíradók Online weboldalán. A *Címkézés* módot ad arra, hogy saját tárgyszavainkkal lássuk el a dokumentumot. A dokumentum feltárásában fontos szerepet kaphat ez a funkció, ha sokan használják, mert lehetővé teszi a filmrészlet mélyebb leírását. Tapasztalatok alapján ugyanis a felhasználók olyan szavakkal is elláthatják a dokumentumot, amelyekre a feldolgozó szakember talán nem is gon-

dol – a cél pedig az, hogy a dokumentum minél könnyebben, minél több irányból megtalálható, visszakereshető legyen. Ennek nagyszerű eszköze a felhasználói címkézés, amely a szűkös keresési lehetőség (egyszerű, szabadszöveges kereső) kiegészítéseként is felfogható. A címkézést – és általában a felhasználó „beengedését” a tartalom alakításába – sokszor éri az a kritika, hogy így a feltárás nem lesz elég szakszerű. Ezt a kérdést a Filmhíradók Online egyszerűen

megoldotta: a címkefelhőben ugyanis a szakmai és a felhasználó készítette címkézés külön van választva egymástól, így kereshetünk csupán a „profi” vagy épp ellenkezőleg, csak a felhasználók által megadott tárgyszavak között, a szétválasztásnak pedig a keresővel történő keresésnél úgyszincs jelentősége. A címkézés mellett *Hozzászólásokat* is rögzíthetünk az egyes tételekhez. E két utóbbi funkció használata regisztrációhoz kötött.

The screenshot shows the homepage of 'FILMHÍRADÓK ONLINE'. At the top, there's a navigation bar with 'MI EZ?' (What is this?), 'SEGÍTSÉGO' (Help), 'KÖZÖSSÉGEK' (Communities), 'BELÉPÉS' (Login), 'REGISZTRÁCIÓ' (Registration), and language options (EN, DE, FR, IT). Below this is a main navigation bar with 'FŐOLDAL' (Home), 'TÉMÁK' (Topics), 'NEVEK' (Names), 'HELYEK' (Locations), and 'ÚJ' (New). A search bar is on the right. The main content area features a timeline from 1914 to 1939, with '1924' selected. Below the timeline, there's a featured article 'Corvin Híradó 3.' from April 1924. The 'AJÁNLO' (Recommended) section shows four video thumbnails with titles and view counts. The 'CÍMKÉK' (Tags) section lists various categories like 'Szakmai' and 'Nézői'. The 'TOPLISTÁK' (Top Lists) section is divided into 'BELFÖLD' (Domestic), 'HÁBORÚ' (War), and 'KÜLFÖLDI BELPOLITKA' (Foreign Domestic Politics), each with a list of top articles and their view counts. At the bottom, there are logos for 'NEUMANN', 'MNFA', and 'EKI', along with contact information and a footer with 'Impresszum' and 'Sajtó' details.

4. ábra A szolgáltatás főoldala

The screenshot shows the 'FILMHÍRADÓK ONLINE' website. At the top, there are navigation links: MI EZ?, SEGÍTSÉG, KÖZÖSSÉGEK, BELÉPÉS, REGISZTRÁCIÓ, EN, DE, FR, IT. Below this is a main menu with 'FŐOLDAL', 'TÉMÁK', 'NEVEK', 'HELYEK', and 'ÚJ'. A search bar is on the right. The main content area features a video player with a play button, showing a historical scene of the Chain Bridge under construction. To the right of the video, the article title is 'A Lánchíd veszélyes vizsgálata' (The Chain Bridge's dangerous inspection), dated 1914, with 672 views and 0 comments. Below the video is a pagination bar with numbers 1-9, where '6' is highlighted. There are also social media sharing options: TOVÁBBKÜLDÖM, BEÁGYAZOM, IWIV, FACEBOOK, and TWITTER. On the left side, there is an 'ADATLAP' (Metadata) section with fields for 'Inzertszöveg', 'Elhangzó szöveg', 'Kapcsolódó témák', 'Szakmai címkék', 'Kapcsolódó helyek', 'Személyek', 'Nyelv', 'Kiadó', and 'Azonosító'. On the right, there is a 'CÍMKÉK' (Tags) section with a '+ Új címke hozzáadása' button and a 'HOZZÁSZÓLÁSOK' (Comments) section with a text input field and a '+ Új hozzászólás' button.

5. ábra Egy rekord megjelenítése

Keresőfunkciók, találatok

- A szabad szöveges kereső ablaka – a menüsáv részeként – állandóan látható, elérhető. Mint korábban már említettem, kizárólag egyszerű keresésre nyílik módunk, ami sajnos nem minden esetben bizonyul elegendőnek. A keresőkérdést a rendszer nem őrzi meg, és a találati listánkat sem tudjuk elmenteni. Mivel az inzertszövegek és az elhangzó szövegek is rögzítve lettek a leíró adatok között, ezért ezeknek a tartalmában is tudunk keresni, ami jelentősen növeli a feltártságot.
- A menüsor sajátossága, hogy a *Főoldal* gombjának kivételével valamennyi a böngészést segíti (*Témák*, *Nevek*, *Helyek*, *Új*). Az első háromnál ábécérendben jelennek meg a témakörök, illetve nevek, amelyek valamelyikére kattintva egy talá-

lati listához jutunk. A témákat áttekintve nincs nyoma valamilyen „hivatalos” klasszifikáció alkalmazásának, az alkotók minden bizonnyal a tartalom alapján igyekeztek ésszerű és a felhasználók szempontjából logikusnak gondolt kategóriák definiálására (6. ábra).

- Időpont szerinti böngészésre ad módot a főoldalon található *Időgép*, melynek segítségével könnyedén navigálhatunk az évszámok és hónapok között: az évet kattintással, a hónapot pedig a gördítősáv mozgatásával választhatjuk ki. Az adott hónapban készített filmhíradók között előre-hátra léptethetünk. Ebben az ablakban is van mód a filmrészlet azonnali lejátszására, sajnos azonban ez a lejátszó eszköz kevesebb lehetőséget nyújt, például nincs lehetőség a teljes képernyős nézetre. Itt kizárólag a mozgóképet érhet-

jük el, viszont a teljes filmhíradó lejátszásra kerül. Mivel a gyűjtemény híradó-bejátszásonként van feldolgozva, így a teljes híradókhöz – néhány alapadaton (dátum, kiadó, sorszám, az aktuálisan vetített részegység neve) túl – nem kapunk leíró adatokat, és nincs lehetőségünk a teljes rekord adatlappal történő megjelenítésére sem, de az egyes részegységek adatlapjai elérhetők.

- További böngészési lehetőségekre ad módot a főoldal: az *Ajánló*ból és a *Toplisták*ból is válogathatunk. Az *Ajánló* vélhetően a leggyakrabban megtekintett filmrészleteket kínálja fel, míg a *Toplisták* alatt három, véletlenszerűen kiválasztott témakategória első néhány legnézettebb rekordja listázódik ki. Böngészhetünk a már említett címkefelhő egyes tárgyszavai között is. A címkék ábécérendbe, illetve találatok szerint rendezhetők.

- A találati lista mind böngészés, mind pedig keresés esetén ugyanúgy néz ki (7. ábra). Sajnos nincs mód a találati halmaz szűkítésére, a rendezésre viszont igen: legördülő listából választva dátum, cím, nézettség, megosztás és a hozzászólások száma szerint rakhatjuk sorba a találatainkat. Az oldalon egyszerre 10 tétel jeleníthető meg, ennek befolyásolására nincs mód. A listában előre-hátra lapozhatunk, illetve konkrét oldalra is ugorhatunk. A lista egyes tételeinél bélyegképet láthatunk az adott dokumentumról és néhány adat is megjelenik: dátum, a kiadó neve, adott fődokumentumon belüli részegység száma (pl. „1/6. bejátszás”), ezt követi nagyobb betűvel a cím. A vonatkozó témák nevei, illetve a címkék, és külön felsorolva a nézői címkék is megjelennek, valamint a megtekintések, a hozzászólások és a megosztások számai.

The screenshot shows the website interface for 'FILMHÍRADÓK ONLINE'. At the top, there is a navigation bar with links for 'MI EZ?', 'SEGÍTSÉG', 'KÖZÖSSÉGEK', 'BELÉPÉS', 'REGISZTRÁCIÓ', and language options 'EN', 'DE', 'FR', 'IT'. Below this is a main navigation bar with tabs for 'FŐOLDAL', 'TÉMÁK', 'NEVEK', 'HELYEK', and 'ÚJ'. A search bar is located on the right side of this bar.

The 'TÉMÁK' (Topics) section is active, displaying a grid of topic categories. The 'Oktatás' (Education) category is highlighted in orange. Other categories include 'Baleset, katasztrófa', 'Belföld', 'Bűnözés, bűnüldözés', 'Divat', 'Egészségügy', 'egyéb', 'Egyház, vallás', 'Építészet, építkezések', 'Fegyveres és rendvédelm...', 'Folklor, néprajz', 'Gazdaság', 'Háború', 'Közlekedés', 'Külföld', 'Külföldi belpolitika', 'Külpolitika', 'Magyar belpolitika', 'Média, film, sajtó', 'Művészet, kultúra', 'Nemzetközi események', 'Társadalmi szervezetek', 'Társasági élet', 'Temetés', 'Természet, állatvilág', and 'Tudomány, technika'.

Below the topic grid, there is a list of search results for the 'Oktatás' category. The results include: 'ellenforradalom(34)', 'első világháború(39)', 'EME(1)', 'Eucharisztikus Világkongresszus (10)', 'fegyverkezés, hadgyakorlat, katonai parádé(400)', 'gazdasági válság(28)', 'hadütemelés(19)', 'kultúrpolitika(556)', 'Lenin-fiúk(5)', 'Locarnói Egyezmény(2)', 'Magyar Élet Mozgalom(2)', 'menekültek(30)', 'munkaszolgálat(5)', 'Nemzeti Munkaterv(2)', 'Nemzetiszocializmus/nácizmus(238)', 'olimpia(54)', 'polgári életmód(203)', 'Revíziós Liga(4)', 'Saar-vidék(8)', and 'Vörös kereszt(33)'.

The page also contains sections for 'Filmhírek megtekintése' (Viewing film news) and 'Hozzászólások' (Comments). The 'Hozzászólások' section includes a form for submitting comments and a section for 'Kapcsolatfelvétel' (Contact) with information about Neumann Nonprofit Kft.

6. ábra Témák szerinti böngészés

The screenshot shows the 'FILMHÍRADÓK ONLINE' website interface. At the top, there are navigation links: 'MI EZ?', 'SEGÍTSÉG', 'KÖZÖSSÉGEK', 'BELÉPÉS', 'REGISZTRÁCIÓ', 'EN', 'DE', 'FR', 'IT'. Below this is a main navigation bar with 'FŐOLDAL', 'TÉMÁK', 'NEVEK', 'HELYEK', and 'ÚJ'. A search bar is located on the right. The main content area is titled 'TALÁLATOK: ÚJ' and features a list of search results. Each result includes a thumbnail, a title, a date, and a brief description. The results are:

- Horthy bevonulása Budapestre I. - tetemre hívás** (1919. november, Corvin Híradó 1/1. bejátszás): 2332 meglektetés, 0 hozzászólás, 10 megosztás. Témák: Magyar belpolitika, Fegyveres és rendvédelmi erők. Címkék: rendőrség, Nemzeti Hadsereg. Nézői címkék: -
- Stepka Flórián, a főváros tonlockocsisa** (1914., Kino Riport 1/2. bejátszás): 1270 meglektetés, 0 hozzászólás, 6 megosztás. Témák: Fegyveres és rendvédelmi erők, Bűnözés, bűnüldözés. Címkék: rendőrség. Nézői címkék: -
- Nyaraló proletárok a Balatonnál** (1919. július, Vörös Riport Film 20/1. bejátszás): 954 meglektetés, 1 hozzászólás, 5 megosztás. Témák: Szórakozás, szabadidő, üdülés, Belföld. Címkék: munkásság. Nézői címkék: -
- Bachó karmester nyugdíjas éveinek kezdete** (1914., Kino Riport 1/7. bejátszás): 479 meglektetés, 1 hozzászólás, 5 megosztás. Témák: Művészet, kultúra, Belföld. Címkék: egyéb. Nézői címkék: honvéd zenekar, katonazene.
- A Vörös Hadsereg 32. gyalogezredének indulása Sopronba** (1919. április, Vörös Riport Film 1/2. bejátszás): 578 meglektetés, 0 hozzászólás, 4 megosztás. Témák: Háború, Fegyveres és rendvédelmi erők. Címkék: magyar Vörös Hadsereg, forradalmak (őszirózás for). Nézői címkék: -
- A Lánchíd veszélyes vizsgálata** (1914., Kino Riport 1/6. bejátszás): 672 meglektetés, 0 hozzászólás, 4 megosztás. Témák: Építézet, építkezések, Belföld. Címkék: egyéb. Nézői címkék: -
- A Margitsziget a proletároké** (1919. április, Vörös Riport Film 4/6. bejátszás): Témák: Szórakozás, szabadidő, üdülés, Sport. Címkék: munkásság.

 At the bottom of the page, there is a pagination indicator '1-10 / összesen 126 találat' and a navigation bar with '1. OLDAL' and arrows.

7. ábra Találati lista

Tartalom, minőség

- Pillanatnyilag 623 teljes filmhíradó található meg az archívumban. A szolgáltatás az 1931-es első hangos filmhíradótól kezdve az 1943-ig tartó korszakból származó, 597 darab digitalizált filmmel indult, majd 2010-ben a gyűjtemény további 26 néma híradó felújított változatával bővült az 1914 és 1924 közötti időszakból. Az állomány a tervek szerint folyamatosan gyarapodni fog, a cél a teljes feldolgozottság elérése. A honlapon jelenleg 5183 híradóbejátszás tekinthető meg. A szolgáltatott filmegységek kiváló minőségűek; mind kisebb méretben, mind teljes képernyős megjelenítéskor éles, kontrasztos, nagy felbontású felvételeket láthatunk.

- Az oldalon további fejlesztéseket is terveznek, például a híresemények helyszíneinek térképes megjelenítését, az idegen nyelvű látogatók számára kínált szolgáltatások bevezetését, valamint egy képgaléria kialakítását.

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A gyűjtemény kellő részletességgel van feltárva. A filmhez kapcsolódó leíró adatokat a képernyő bal oldalán, a lejátszó alatt elhelyezkedő *Adatlap* tartalmazza, amely a következőket rögzíti: *in-zertszöveg* (némafilmeknél gyakori, a narrátort helyettesíti; a teljes szöveg megjelenik itt – ha van), *elhangzó szöveg* (a teljes szöveg!), *kapcsolódó témák*, *szakmai címkék* (tárgyszavak),

kapcsolódó helyek, személyek, nyelv, kiadó, azonosító, és kapcsolódó linkek. Az Adatlap alatt a Kapcsolódó filmhírek-et találjuk. A leírást a már említett felhasználói címkézés és kommentelés teszi teljessé.

- A kezdőlap fejlécében a *Filmhíradók Online* cím- adat található. A karakterek kódolása az egységes Unicode szabvány alapján történik. Az oldalak forráskódja 12-féle metaadatot tartalmaz, többek között description, keywords, author, copyright információk lelhetők fel. Sajnos nem találtam nyomát annak, hogy a NAVA-n és az NDA-n (*Nemzeti Digitális Adattár*) kívül más rendszerhez (pl. *Europeana*) kapcsolódna az adatbázis.

Dávid Adrienne

az Országos Széchényi Könyvtár
Digitális Gyűjtemény Osztályának
informatikus könyvtáros munkatársa.
E-mail: dadrienn@oszk.hu

Kőrös Kata

a Petőfi Irodalmi Múzeum
könyvtárosa.
E-mail: korosk@pim.hu

Jelentkezési felhívás segédkönyvtáros tanfolyamra

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (BME OMIKK) emelt szintű OKJ-s segédkönyvtáros tanfolyamot hirdet.

A végzett hallgató munkaköre:
segédkönyvtáros.

Az oktatás elsősorban gyakorlati jellegű, amely a vizsgakövetelményekben is érvényesül.

A tanfolyam **2011. januárban**, kerestféléves képzési formában indul.

A képzés időtartama két félév.

A foglalkozásokat heti egy alkalommal csütörtökönként, valamint minden hónap utolsó hetében szerdán és csütörtökön 8-tól 17 óráig tartjuk.

Részvételi díj a két félévre

150 000,- Ft, a vizsgák költsége **50 000,- Ft**.

Felvételi vizsga nincs, a beiratkozás feltétele az érettségi bizonyítvány bemutatása.

A tanfolyam jegyzeteit, segédkönyveit kölcsönzés formájában biztosítja a szervező intézmény.

A képzésre azoknak a jelentkezését várjuk, akik a könyvtári munka gyakorlatát rövid idő alatt kívánják elsajátítani, és a számítógép használatában négy ECDL modul megismerésével jártasságot akarnak szerezni.

Jelentkezni az alábbi címre eljuttatott (kitöltött, kinyomtatott) jelentkezési űrlappal lehet:

BME OMIKK
segédkönyvtáros képzés
1111 Budapest, Budafoki út 4-6.

A jelentkezési űrlap a BME OMIKK honlapjáról letölthető

<http://www.omikk.bme.hu/main.php?folderID=1159&articleID=1816&ctag=articlelist&iid=1>

Jelentkezési határidő: **2010. december 15-ig**

További felvilágosítás **463-3534**-es telefonszámon és a gylengyel@omikk.bme.hu e-mail címen
Lengyel Gyöngyitől kérhető.

Kontrollált és nem kontrollált szótárak összekapcsolásának lehetőségei (az LCSH és a Delicious példáján keresztül)

A folkszonómia egy a közösségi taggelés, felhasználói osztályozás eredményeként létrejövő kontrollálatlan szótár a digitális információk rendszerezésére, kategorizálására (bővebben l. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5120&issue_id=503 [A ref.]). A cikk úttörőnek mondható annyiban, hogy elsőként vet össze egy „kollaboratív taggelési rendszert”, a webes tartalmak indexelésére létrehozott *Delicioust* (<http://delicious.com/>) egy létező kontrollált szótárral, a washingtoni *Kongresszusi Könyvtár* tárgyszórendszerével (*Library of Congress Subject Headings = LCSH*). (Ez utóbbit alkalmazza újabban a *Google Book Search* is.) A végső cél annak vizsgálata, hogy miként lehetséges a folkszonómiák alapvető hiányosságainak – úgymint pontatlanságok, kétértelműségek, félreérthetőségek, az ezekből fakadó kaotikusság – kiküszöbölése azáltal, hogy egy szakemberek által felépített, ellenőrzött szótárhoz kapcsoljuk őket.

A szerzők három kérdésre keresik a választ:

1. Milyen mértékű átfedés van a két szótár között?
2. Miként oszlanak meg a folkszonómia tagjai az LCSH teljes hierarchikus struktúrájában?
3. Mennyiben valósítható meg a két rendszer összekapcsolása?

A cikk által részletesen ismertetett módszer segítségével a szerzők a Delicious rendszerében adott időpontban legfrissebben indexelt 4552 weboldalhoz tartozó, egynél többször előforduló, szám szerint 299 tag előfordulásait vizsgálják a 291 ezer besorolási tételt (értelemszerűen ugyanennyi főtárgyszót) tartalmazó LCSH-ben, pontosabban a Kongresszusi Könyvtár 1985–2005 között épített egységesített tárgyszólistájában (subject authority file). (A vizsgálatból az altárgyszavakat kizárták.) Az elemzés érdekében, kihasználva a tárgyszóként alkalmazott fogalmak közötti hierarchikus kapcsolatokat (l. általánosabb fogalom – speciálisabb fogalom) az LCSH deszkriptorait és

nemdeszkriptorait egy 28 136, elviekben egymástól független fogalomkörből, „fából” álló fastruktúrában ábrázolták, amelyek törzsei egy e célból létrehozott, „fiktív”gyökércsomópontban találkoznak. (Erre azért volt szükség, mert az LCSH-t eredetileg nem tezaurusznak tervezték.)

A tagek használatára vonatkozó elemzések során a szerzők az összes (388) angol nyelvű felhasználói taget vették alapul, míg az összehasonlítás során a már említett 299 taget vizsgálták.

Kiderült, hogy a Delicious rendszerében található tagek használati gyakoriságára jellemző, hogy kisszámú taget használnak sokan, s a tagek jelentős részét csak alig néhányan. Vagyis egy koordináta-rendszerben, ahol y tengelyen a használati gyakoriság, x tengelyen pedig az egyes tagek felsorolása található, a gyakoriság egy inverz J formát mutat.

A vizsgálat fényt derített továbbá arra, hogy a használt tagek mintegy 11%-a többszavas kifejezés. Miután a rendszer nem engedi, hogy szóközt használjunk, a felhasználók három különböző módon jelenítették meg a több szóból álló kifejezéseket: szóközelhagyással (opensource), kötőjellel (web-services) és aláhúzás beiktatásával (rare_book).

24 olyan szót találtak, amely egyes számban és többes számban is jelen van a Deliciousban. 11 szópár esetén az egyes számú (pl. blog), ugyancsak 11 szópár esetén a többes számú alak (pl. movies) használata volt a jellemzőbb. 13 szó két eltérő nyelvtani formában is jelen van a szótárban (pl. podcast – podcasting), négy szó eltérő helyesírással jelenik meg, például: cataloging – cataloguing), egy rövidítés és egy betűszó is található a szótárban a feloldásával együtt: fr – french vagy france, illetve os – operatingsystem.

A két szótár közötti átfedések vizsgálatakor a „teljes szóegyezéseket” vették számba. Ilyen egyezésnek számít a „computer” kifejezésnek a „computer networks” szókapcsolatban való előfordulása, míglen a „network” szó nem mutat „teljes szóegyezést” többes számú alakjával, a „networks”-szel. Ennek az elvnek az alkalmazására azért volt szükség, hogy a hibás egyezéseket (pl. work-network) kiszűrjék, jóllehet nyilvánvaló, hogy ebből adódóan a ténylegesnél kevesebb előfordulást tudtak kimutatni.

Az eredmény: a tagek 60,9%-a (a 299-ből 182) mutat teljes szóegyezést az LCSH tárgyszavaival. Tíz olyan taget találtak, amely mindössze egyetlen tárgyszóval mutat egyezést, ilyenek például: „rss”–„RSS Feed”, „metadata”–„Metadata”. Egy olyan tag volt (a „language” szó), amely 2680 tárgyszóban szerepelt. Gyakori előfordulást mutatnak még a következő kifejezések: „people”, „game”, „art”, „literature”. Az esetek nagy többségében egyetlen tag sokszori előfordulásáról van szó. A teljes szóegyezést nem mutató kifejezések jelentős része, 45,1%-a műszaki jellegű (pl.: folksonomy, mysql). 35,4%-uk többszavas kifejezés. Ezek egy része az LCSH egyes tárgyszavaihoz igencsak közelálló terminus (pl.: rare_books–rare books), ennek ellenére – a „teljes szóegyezés” elve alapján – csakúgy nem vették őket számításba, mint a tartalmi szempontból ugyancsak egyezést mutató „blog”–„weblog” vagy „css”–„Cascading Style Sheets” szó párokat.

A következőkben megvizsgálták a 182 egyezést mutató tag megoszlását az LCSH hierarchikus fogalmi (fa)struktúrájában. 15 olyan taget találtak, amely mindössze két fában (fogalomkörben) található meg. A „literature” kifejezést ugyanakkor 160 fában találták meg, amely a szerzők szerint bizonyítja az egyes fák (fogalomkörök) egymástól való függetlenségének hipotézisét. A tagek többsége egyenként nagyjából 60 különböző fogalomkörbe tartozik.

A „literature” szó 1280 tárgyszóegyezést mutat, s egy-egy fában átlagosan nyolcszor fordul elő. Összehasonlításképpen: a „library” kifejezés 219 tárgyszóban található meg, és 45 fogalomkörben bukkanhatunk rá.

Ami a fentiekben feltett, a szótárak közötti átfedésre vonatkozó kérdést illeti, egyfelől látnunk kell, hogy az újonnan keletkező szakkifejezések némi késsedelemmel kerülnek be az LCSH-ba, míg – ahogy az várható – a folkszonómiákba gyorsan

beépülnek. A vizsgálat során kiderült, hogy a tagek 45%-a specifikus szakkifejezés, például egy szoftveralkalmazás vagy hardver neve. Ezek nagyrészt nem találhatóak meg az LCSH-ban, ezzel szemben a generikusabb kifejezések (úm. education, language) számos fogalomkörön belül előfordulnak ugyanott. További vizsgálatokat igényelnek a többszavas kifejezések és a különböző nyelvtani alakokban előforduló szavak előfordulásai.

A felhasználók tagjai 61%-ban vannak jelen adott formájukban az LCSH-ban, ugyanakkor további 10% „potenciális előfordulással” számolhatunk, ha megoldjuk a többszavas kifejezések és a toldalékkal ellátott szavak problémáját. A formai mellett a szemantikai zavar is kiküszöbölendő. Egy példa rá az „ajax” tag, amely a Delicious-ben az „Asynchronous JavaScript and XML” technológiára utal, míg a Kongresszusi Könyvtár szótárában a görög mitológiai hősre.

A második kérdés a következőképpen hangzott: Miként oszlanak meg a folkszonómia tagjai az LCSH teljes hierarchikus struktúrájában?

A számítógép által készített szóegyezési vizsgálatok eredményeinek kiértékelésekor a szerzők megállapították, hogy a megoszlás aszimmetrikus: a tagek 96%-a 67-nél kevesebb fogalomkörben (fában) fordul elő, míg a maradék 4% előfordulási mutatója 68 és 160 között mozog a fogalomkörök tekintetében. Kiküszöbölve ugyanakkor az egyes tárgyszavak többszori jelenlétét az LCSH rendszerében, jóval kevesebb tag-előfordulást regisztrálhatunk. A fenti példák esetén a „literature” és a „library” szavak előfordulása 1280-ról, illetve 219-ről 1067-re (17%-os csökkenés), illetve 127-re (42%-os csökkenés) redukálódik.

A tanulmány megállapította, hogy a fogalomkörönkénti megoszlás esetén a *Zipf-törvény* érvényesül, vagyis egy szó előfordulási gyakoriságának (f) és az előfordulások száma szerinti listán elfoglalt helyezésének (r) szorzata egy konstans értéket (K) eredményez, azaz $f \times r = K$. Ez más szóval azt jelenti, hogy az előfordulási gyakoriságok értékei eleinte meredeken zuhannak, majd – az alacsonyabb értékek esetén – kisebb mértékű csökkenést mutatnak. A Zipf-törvény segítségével leírható a fogalomkörök relevanciája a tageket illetően, vagyis a több előfordulást tartalmazó fogalomkörök relevanciája nagy valószínűséggel nagyobb (helyezésük az adott ranglistán előrébb található), mint a kevesebb előfordulást mutatóké, ugyanakkor számolni kell a fogalomkörök méreteivel (va-

gyis a bennük található csomópontok/tárgyszavak számával) is.

A harmadik kérdésre keresve a választ, azt a potenciált kell közelebbről szemügyre vennünk, amely a két rendszer összekapcsolásában rejlik. A jelenlegi felhasználói taggelésen alapuló rendszerek alkalmasak bár a webforrások bizonyos fokú rendszerezésére, hátrányuk, hogy a keresési lehetőségeik meglehetősen behatároltak. Nem kereshetünk egy időben több tagre, nem áll módunkban logikai operátorokat használni, és a találatok megjelenítésekor a sorrendet nem a relevancia, hanem a kronológiai szempont határozza meg. Megfontolandó volna tehát e szótárak kontroláltabbá tétele az LCSH valamilyen módon történő integrálásával. Így például olyan esetekben, ahol több tag (szó) hoz releváns találatot, érdemes volna inkább a Kongresszusi Könyvtár tárgyszavait alkalmazni. Hosszabb távon megvalósítható volna a taggelési rendszerek hozzákapcsolása egyéb digitális információs rendszerekhez, így például az OPAC-okhoz. A Google Book Search, amelynek találati oldalai releváns bibliográfiai leírásokat is tartalmaznak, újabban az LCSH vonatkozó tárgyszavait is felhasználja – a találati oldalba integrálható – hivatkozások generálására. Hasonlóképpen, az LCSH „közvetítésével” a kollaboratív taggelési rendszerekben található webes forrásokat integrálni lehetne a könyvtárak OPAC-jaiba.

A két rendszer, a nem kontrollált és a kontrollált szótár összekapcsolásának pozitív hozadéka volna a két indexelési szemlélet: a felhasználóközpontú és a rendszerközpontú megközelítés termékeny egyesülése. Az összekapcsolást ugyanakkor több tényező is megnehezíti: az LCSH-ban meg nem található műszaki kifejezések gyakorisága a tagek között, továbbá a több szóból álló kifejezések, ragozott alakok, rövidítések, betűszavak, amelyek nem feleltethetők meg LCSH-tárgyszavaknak. Ezek a problémák megoldhatók a kifejezések normalizálásával: a ragozott szavak lemmatizálásával, a többszavas kifejezések előre definiált formában való rögzítésével egy adatbázison vagy szótáron belül.

A felhasználók által adott tárgyszavak, tagek sok esetben eléggé együgyűek ahhoz, hogy a visszakereshetőséget biztosítsák. A folkszonómiáknak az LCSH-hoz hasonló kontrollált szótárakhoz való kapcsolása nagymértékben javíthat ezen a helyzeten.

/YI, Kwan – CHAN, Lois Mai: Linking folksonomy to Library of Congress subject headings: an exploratory study. = Journal of Documentation, 65. köt. 6. sz. 2009. p. 872–900./

(Dancs Szabolcs)

Nagyszerű művészettörténeti honlapok

Az első művészettörténeti portált 1995-ben *Chris Witcombe* hozta létre, *Művészettörténeti Források a Weben* (Art History Resources on the Web: witcombe.sbc.edu/ARTHLinks.html) címmel. Méretének folyamatos növekedése a képzőművészet tanulmányozásához kapcsolódó weboldalak népszerűségét és változatosságát bizonyítja. Ezek közül néhányat önkéntesek hoznak létre, de többségüket múzeumok és felsőoktatási intézmények üzemeltetik. Tartalmuk különböző mélységű: az enciklopédikustól az egy művészt bemutatóig terjed.

A művészeti portálok általában inkább egy adott témával kapcsolatos információk felkutatására szolgálnak, mint speciális kérdések megválaszolására. Azok a legjobb honlapok, amelyek jó minőségű képeket, hiteles szövegeket szolgáltatnak, intuitív a kivitelezésük, valamint szórakoztató felfedezni őket, és megkönnyítik a művészet tanulmá-

nyozását. Konkrét képek lelőhelyének vagy hozzájuk kapcsolódó információk megtalálásához még mindig a Google nyújtja a legjobb segítséget, kivéve a szakértők számára.

Ebben a cikkben 24 nagyszerű, a művészet élvezetét és tanulmányozását szolgáló honlap kiemlése a cél, nem a teljes kínálatot átfogó elemzés. A legjobb portálok a művészettörténeti honlapok széleskörű listáját kínálják. Ilyen például *Witcombe* fent említett portálja, amely a honlapokat művészettörténeti periódusonként és földrajzi rendszerezés szerint mutatja be; a *Michigani Egyetem Minden Művészeti és Művészettörténeti Linkek „Anyja”* c. honlapja (Mother of all Art and Art History Links Page: www.art-design.umich.edu/mother/); valamint az *Intute* képzőművészeti oldalai (Visual Arts pages of Intute: www.intute.ac.uk/artsandhumanities/visual/) az Egyesült Király-

ságból. A 24 művészeti honlapot a tartalmuk minősége, technikai és grafikus kivitelezésük alapján választotta ki a szerző, és a hagyományos művészettörténeti területek alapján rendszerezi. Valamennyi nyilvános és angol nyelvű, nem szerepelnek köztük egyes nagyobb, kutatóknak készült adatbázisok.

Általános témájú honlapok

A művészeti múzeumok által működtetett honlapok szolgáltatják a legjobb információforrásokat a képzőművészet területén. Ezek általában igényes kivitelezésűek, jó minőségű képeket, tudományos szövegeket és oktatási segédanyagokat tartalmaznak. A *Freer Galéria* (Freer Gallery: www.asia.si.edu) például rengeteg információt nyújt az ázsiai művészetről. A *Brit Nemzeti Könyvtár* teljes kéziratokat szolgáltat gyűjteményéből (The British Library: www.bl.uk/onlinegallery/virtualbooks/viewall/). Egy speciális lapozószoftver (Turning the pages) segítségével át lehet böngészni az olyan jelentős műveket, mint például *Leonardo* kéziratait és *VIII. Henrik* zsoldáros könyvét, az érdekesebb részeket pedig fel lehet nagyítani.

A világ legnagyobb múzeumának honlapján (*Metropolitan Museum of Art* = MET: www.metmuseum.org) rengeteg forrás érhető el, amelyek beleillenek a múzeum enciklopédikus gyűjtőkörébe, és megfelelnek színvonalának. A honlap *Online Források* része nagyszerű portálként működik, a képzőművészeti linkek a múzeum kuratóriumi részlegei szerint vannak csoportosítva. Több mint 100.000 műtárgy és dokumentum található a *Gyűjteményi Adatbázisban*. Az alapvető adatok mellett a tárgyak származási helyéről, kiállítási történetéről is találunk információkat, valamint tudományos hivatkozásokat is megadtak. A *Heilburnni Művészettörténeti Kronológia* (The Heilbrunn Timeline of Art History: www.metmuseum.org/toah) a művészettörténet időrendbeli, földrajzi és tematikus felfedezését teszi lehetővé a világ minden tájáról, amelyet a múzeum gyűjteményének darabjaival illusztrálnak. A *Felfedezés és Tanulás* (Explore and Learn) résznél a Hours of Jeanne d' Evreux miniatúr, illusztrált kéziratát lehet megtekinteni. A MET-nek van a lehető legjobb honlapja, amelyet egy múzeum szolgáltatni tud.

A sok ingyenes képadatbázis közül a *VADS Képkatalógus* (www.vads.ac.uk/collections/) és a *We-*

bes Művészeti Galéria (Web Gallery of Art: www.wga.hu) a leginkább lenyűgözők a tartalom, a képek minősége és a katalógusinformációk tekintetében. Utóbbi egy olyan, elsősorban diákoknak és tanároknak készült adatbázis, amelyben a 12. századtól a 19. század közepéig lehet az európai festményekről és szobrokról információkat keresni. Amíg a *Webes Művészeti Galéria* színvonalas reprodukciókat szolgáltat megbízható képaláírásokkal, a *VADS* az Egyesült Királyság különböző gyűjteményeinek képeit tartalmazza részletes katalógusrekordokkal.

A lefedettség tekintetében páratlan a *Flickr* (www.flickr.com) és a *Google Képek*; utóbbi minden képet tartalmaz, amelyet a Google valaha indexelt, és még pár tízmillió fotót a *Life* magazin archívumából (images.google.com/hosted/life). Kiváló portál a képkereséshez a *Digitális Képek Gyűjteményei Wiki* (digital-image-collections.wikispaces.com), melyet a *Wellesley College* hozott létre a gyűjtemények minőségi képeinek és katalógusinformációinak szabad és korrekt használata érdekében. Az oldal korszakonként, földrajzi területenként és közreadók szerint van rendszerezve, és múzeumi, könyvtári, illetve szabad felhasználású honlapokra (pl. *Flickr*, *Wikimedia Commons*) mutató linkeket egyaránt tartalmaz.

Beth Harris és *Steven Zucker* művészettörténészek hozták létre a *Technológiai Divatintézet „Okos Történelem”* c. honlapját (Smart History: smarthistory.org) a művészettörténeti kutató kurzusokhoz egyfajta multimédiás webtankönyvként. Az Oktatási Webby Díj 2009-es nyertese ez a hatékonyan és nagyszerűen kivitelezett honlap. A tartalom stílus és időrend szerint szervezett; szövegeket, képeket, hanganyagokat és videókat egyaránt tartalmaz. A nagy felbontású képeket a Flickrből lehet letölteni, Creative Commons licenc alatt.

Őskori művészet

Két őskori barlangban (Chauvet-pont-d'arc és Lascaux) kínál virtuális bemutatót a Francia Kulturális és Kommunikációs Minisztérium egyik régészeti honlapja (www.culture.gouv.fr/culture/arcnat/en/). Nem csak a tudományos kutatásokról lehet itt olvasni, de fel tudjuk fedezni a barlangokat is, amelyek amúgy zárva vannak a nagyközönség előtt, valamint megvizsgálhatjuk a falfestmények részleteit, és olvashatunk az őskori életről és művészetről is.

Ókori művészet

A Nova Online *Piramisok* honlapja (www.pbs.org/wgbh/nova/pyramid) átfogó bemutatást ad az ókori Egyiptomról, a piramisokról és az ásatásokról. A gízai emlékhelyek panorámáit bemutató videók, képek és alaprajzok Luxorból és Karnakból mind nagyszerű minőségűek, élővé varázsolják az ókori csodákat. A térképek, diagrammok és alaprajzok/keresztmetszetek hasznosak a komoly kutatáshoz.

Egy másik kiváló oldal Egyiptom tanulmányozásához az *Örök Egyiptom* honlap (www.eternalegypt.org), amelyet az IBM és az *Egyiptomi Kulturális és Természeti Örökség Dokumentációs Központ* együttműködésével hoztak létre. Fejlett technológiákat használtak az ókori egyiptomi kultúra interaktív élményként való bemutatásához. A kattintható térkép és kronológia felfedezése mellett a látogató múzeumonként, régészeti lelőhelyenként és témakörönként kereshet információkat építészet, mezőgazdaság és közlekedés témakörökben, vagy akár típusok szerint is: műtárgyak, személyek és helyek. A multimédiás anyagok között jó minőségű képek, az egyiptomi műemlékekről és régiségekről készült háromdimenziós rekonstrukciók, virtuális környezetek és panorámaképek egyaránt találhatóak.

A Google beépített a *Google Earth* programjába egy háromdimenziós réteget az ókori Rómáról (earth.google.com/rome), amely lehetővé teszi a látogatóknak, hogy elrepüljenek abba a Rómába, ahogyan az időszámításunk szerint 320-ban kinézett, végigvezeti őket a híres épületekben, mint például a Forum Romanum és a Kolosszeum, valamint betekintést nyújt a rómaiak életmódjába is. A program használatához le kell tölteni a Google Earth, az *Ancient Terrain*, az *Ancient Roman Landmarks* és az *Ancient Roman Buildings* szoftvereket.

Középkori művészet

A *Chartres: Notre-Dame székesegyház* honlap (images.library.pitt.edu/c/chartres/), amelyet a *Digitális Kutatókönyvtár* üzemeltet a *Pittsburgi Egyetemen*, a franciaországi Chartres város gótikus katedrálisáról nyújt képi dokumentumokból álló gyűjteményt. Ez több mint háromezer, nagy felbontású (3000 pixel) képet tartalmaz: kereshető és

böngészhető fotókat, térképeket és illusztrációkat. Ezenkívül interaktív ábrák is vezetnek a képekhez és a részletes katalógusrekordokhoz.

A *Középkori Illusztrált Kéziratok* (Medieval Illuminated Manuscripts: www.kb.nl/manuscripts) adatbázis a *Holland Királyi Könyvtár* és a *Meermannno-Westreenianum Múzeum* gyűjteményéből készült. Az alkalmi látogatók virtuális túrlatvezetésen vehetnek részt (a „Highlights” menüpont alatt), míg a komoly kutatók aprólékos részletességű katalógust használhatnak. Különösen hasznos az *Iconclass* kategóriái szerinti böngészés lehetősége.

Reneszánsz művészet

Az *Univerzális Leonardo* oldal (www.universalleonardo.org), amelyet *Martin Kemp* és *Marina Wallace* művészettörténészek felügyelnek, egy egyedülálló forrásgyűjteményt szolgáltat, amely *Leonardo da Vinci* minden tevékenységi területét lefedi. A festmények, kéziratok, rajzok, találmányok részletes leírásai és digitális képei mellett a honlap interaktív kronológiát is tartalmaz, amely a Leonardo művei közti tematikus összefüggéseket is mutatja. Ezenkívül interaktív játékokra és tevékenységekre is van lehetőség, képek láthatók a Leonardo festményeiről készült tudományos elemzésekről, valamint alapos cikkek és bibliográfiák, továbbá a kapcsolódó honlapok linkjei is megtalálhatók.

Barokk művészet

A *Nélkülözhetetlen Vermeer* (Essential Vermeer: www.essentialvermeer.com) az egyik legjobb nyilvános művészettörténeti webhely. *Jonathan Janson* festő hozta létre a honlapot, amely 3000 képből, 200 hangfelvételtől és 500 önálló weboldalból áll. A *Teljes Interaktív Vermeer Katalógus* nagy felbontású képeket és hozzájuk kapcsolódó, részletes katalógusrekordokat tartalmaz. A virtuális galériában a képeket méretarányosan lehet megtekinteni, amely egy újszerű és fontos megjelenítési mód az online galériáknál. Kiegészítésként részletes információkat lehet találni Vermeer életéről, festményeiről és technikájáról, emellett az interaktív térképeket és kronológiát tartalmazó honlap átfogó ismereteket ad a festő képeinek kulturális és művészeti kontextusáról is.

A 19. század művészete

A washingtoni *Kongresszusi Könyvtár* és a *William Blake Archivum* finanszírozásával létrejött www.blakearchive.org honlapon a közönség megtekintheti Blake illusztrált könyveinek, rajzainak, festményeinek, grafikáinak és kéziratának jó minőségű elektronikus reprodukcióit. A jelentősebb múzeumok és könyvtárak hozzájárulásának köszönhetően a képek és szövegek nagyszerű műszaki és tudományos színvonalon készültek. A fejlett technológia segítségével a katalógus, az adatbázis és a tudományos eszközök jó forrást kínálnak a kezdőknek és a haladóknak egyaránt. A *Rosetti Archivum* (www.rossettiarchive.org) egy másik projekt, amely hasonló módon egy művész vizuális és szöveges műveinek egységbe rendezését célozta meg.

20. századi és kortárs művészet

A *Virtuális Művészeti Adatbázis* (www.virtualart.at) úttörő a gyorsan kibontakozó digitális installáció művészetének dokumentálásában. A médiaművészek, kutatók és intézmények együttműködésének köszönhetően videodokumentációkat, technikai adatokat, felületeket, megjelenítőket és szakirodalmat mutat be. Az adatbázis hierarchikus teaurusz segítségével kereshető műalkotások, publikációk, személyek, események vagy intézmények neve/címe szerint.

2008 tavaszán indult a *Watzek Könyvtárban* (*Lewis and Clark College*) a *Kerámia Adatbázis* (*Access Ceramics: accessceramics.org*), a kortárs kerámiákról készült képek növekvő gyűjteménye. Az egyszerű és elegáns kivitel, a világos elrendezés az egyik legkönnyebben használható forrássá teszi. Böngészhető legördülő menük segítségével, különböző szempontok szerint: művész, bevonat/felület, anyag, tárgytypus, technika és hőmérséklet. A képek és a kiváló katalógusinformációk a honlapon és a Flickren keresztül is hozzáférhetők.

Ázsiai művészet

Egy meggyőződéses Hiroshige-rajongó tette közzé az *Ando Hiroshige Fametszetei* (www.hiroshige.org.uk) honlapot, amely elsősorban a képek tematikus rendezettsége szempontjából érdekes. Szintén hasznosak a HTML-ben elérhető digitalizált könyvek a művésztől. A honlapon található szöveg minimális.

A *Nemzetközi Dunhuang Projekt* (idp.bl.uk) valóban nemzetközi jelentőségű. A képek, műtárgyak, textíliák, régi fotók és térképek adatbázisa az Egyesült Királyságból, Kínából, Franciaországból, Németországból, Japánból, Oroszországból és más országokból is gyarapszik. A honlap a Dunhangból (a nyugat-kínai Góbi sivatag szélén található oázisvárosból) és egyéb, a Selyemút mentén előforduló régészeti lelőhelyekről származó tárgyokról készült. Nagy felbontású képekhez és átfogó katalógus- és kontextuális információkhoz nyújt hozzáférési lehetőséget. A részletes megőrzési és technikai információk mellett értékes anyagokat kínál a Selyemút tanításához és tanulmányozásához is.

Iszlám művészet

A *Határok Nélküli Múzeum* által, egy európai uniós projekt keretében indított, *Az Iszlám Művészetének Felfedezése* portál (www.discoverislamicart.org) képzőművészeti és építészeti képeket, illetve dokumentumokat szolgáltat a mediterrán régióból. Az adatbázis fejlett keresési funkciókkal rendelkezik; műtárgyakat, műemlékeket és történelmi emlékhelyeket mutat be Portugáliából, Spanyolországból, Olaszországból, Marokkóból, Tunéziából, Algériából, Egyiptomból, Jordániából, Palesztinából, Szíriából, Törökországból, Németországból, Svédországból és az Egyesült Királyságból. A tárgyak közül néhány kevésbé ismert vagy korábban egyáltalán nem tanulmányozták őket. Találhatók itt még hasznos anyagok tanároknak, valamint egy áttekintés a mediterráneum iszlám művészetéről.

A *Szaúdi Aramco Világ* (*Saudi Aramco World*) honlapot azért hozták létre, hogy bővítsék az ismereteket az arab és a muszlim világ kultúrájáról, történelméről és földrajzáról. Virtuális kirándulásokat tehetünk az Alhambrában (saudiaramcoworld.com/issue/200604/alhambra), és a törökországi Szulejmán Mecsetben (saudiaramcoworld.com/issue/200605/suleymaniye). A 360 fokos panorámaképekből álló virtuális túrák során körbenézhetünk, ráközelíthetünk egyes részletekre, majd továbbléphetünk egyik másik helyre.

Amerika művészete

A *Reed College*-ban fejlesztett, *Uxmal, Kabah, Sayil, and Labná Maja Városok Építésze, Rekonstruálása és Képi Dokumentálása* (academic.reed.edu/uxmal/) honlap célja, hogy érdeklődést

keltsen a híres maja emlékhelyek iránt, jó minőségű, részletes képek segítségével. Az építmények és szobrok képei mellett 19. és 20. századi rajzok, nyomatok és fényképek is találhatóak, amelyeken össze lehet hasonlítani az épületeket felújítás előtt és után. A vizuális dokumentumokat hasznos szövegek egészítik ki a kulturális kontextusról.

Építészet

Az *Artifice Inc.* egy háromdimenziós modellező szoftvert készítő vállalkozás, amely az építészetre koncentrált. A cég által létrehozott, lenyűgöző *Nagyszerű Épületek Gyűjtemény* (www.greatbuildings.com) mintegy ezer épületet mutat be fényképek, építészeti rajzok, integrált térképek és kronológiák, háromdimenziós épületmodellek, kommentárok, bibliográfiák és weblinkek segítségével. Az adatbázis kategóriák szerint kereshető, például: korstílus, épülettípus, időszak, éghajlati öv, ország, valamint épületek, építésszek és helyek szerinti indexek is vannak hozzá. A rekordokat összekötötték az *Architecture Week* magazinnal.

Az *Igazi Virtuális (Real Virtual)* honlapot eredetileg az egyetemi oktatás támogatására hozták létre a Columbia Egyetemen (www.learn.columbia.edu/)

ha), de bárki számára hasznos lehet, aki érdeklődik az építészet, a művészettörténet vagy a régészet iránt. A honlap virtuális panorámákat és interaktív alaprajzokat mutat a legfontosabb építészeti emlékekről az athéni Akropolisztól a pennsylvaniai Fallingwaterig. Egyik különösen hatásos érdekessége *Jacopo de Barbari* 1500-ban Velencéről készített térképének interaktív változata.

Fényképészet

A *George Eastman Ház* (a Fényképészet és Film Nemzetközi Múzeuma) és a *Nemzetközi Fényképészeti Központ* közös projektje keretében hozták létre a *Photomuse* (www.Photomuse.org) honlapot, amely online hozzáférési lehetőséget kínál a két intézmény gyűjteményéhez és a fotózás történelmével kapcsolatos forrásokhoz. A kereshető adatbázis mellett a „Kronológia” rész részletesen bemutatja a fényképészet történetét, valamint kereshivatkozásokat tartalmaz politikai és kulturális eseményekre.

/CHEN, Ching-Jung: *Great websites for art history. = Collection Building*, 28. köt. 4. sz. 2009. p. 155–158./

(Szalóki Gabriella)

Még nem alakult ki az európai e-könyvpiac

Miközben a tengerentúlon folyamatosan nőnek az elektronikus könyveladások, a kontinensünkön még nem beszélhetünk meghatározó e-könyvpiacról. Az igazi fordulópontot az idei karácsony jelentheti.

Az *Association of American Publishers (AAP)* nevű szervezet jelentése alapján csak tavaly 313 millió dolláros forgalmat hoztak az elektronikus könyvek, és a piac folyamatosan növekszik. Az idei esztendő végére ez az összeg megnégyszereződhet. Az AAP számításai szerint májusban a tengerentúlon 100 kiadványból 8,48 volt elektronikus, ami a 2009-es 2,89%-os értékhez képest komoly előrelépés. Csak az *Amazon* több mint 630 000 angol nyelvű művet kínál eladásra, míg a *Kindle* platformhoz jelenleg 1,8 millió e-könyv érhető el. A *The New York Times* tudósítói azt prognosztizálták, hogy tíz éven belül már csak az eladott alkotásoknak kevesebb, mint az egynegyede lesz nyomtatott mű.

Az európai szakmai szervezetek és kereskedők ilyen adatokról egyelőre csak álmodhatnak. Az ok egyszerű: az európai e-könyvpiac még nem alakult ki, a felhasználók is komótosabban reagálnak a fejleményekre. A *Libreka* német portálon idén márciusban csupán 26 000, többségében PDF formátumú könyvet lehetett letölteni. A többi EPUB formátumban jelentették meg, és digitális másolásvédelemmel vagy vízjellel látták el. A kereskedők azonban bizakodóak.

Ausztriában a *Thalia* a legnagyobb e-könyvplatform, amelynél összesen 57 000 német és angol nyelvű alkotás, valamint két könyvvasó vásárolható meg. Az érdeklődés még csekély, mivel egyelőre kevés a tartalom és a jelenleg kapható e-könyvvasók sem elég vonzóak az átlagemberek számára. A legtöbb készülékből számos funkció hiányzik, sok közülük nem alkalmas például az internetezésre. Az áttörést az iPad és más újabb modellek hozhatják el.

Rüdiger Wischenbart újságíró szerint azonban a legnagyobb probléma nem szakmai, hanem jogi. A kiadók ugyanis ahelyett, hogy felkészültek volna a korszakváltásra, inkább a Google-lel és a kalózzokkal foglalkoztak, mert tartottak a webes konszerntól és a szerzői jogsértésektől.

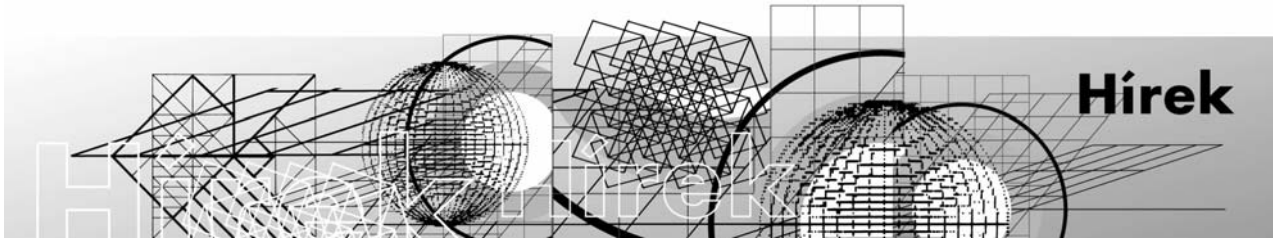
Az európai felhasználók egyébként kíváncsiak. *Pretzl* elmondta, hogy a megkérdezetteknek csak az egyharmada akar a következő három évben e-könyvvasót vásárolni. A helyzet azonban a következő néhány hónapban drasztikusan megváltozhat, hiszen a kiadók felismerték az új piacban rejlő üzleti lehetőségeket. Németországban két óriás, a *Random House* és a *Holtzbrinck* már szabályos e-könyvoffenzívát indított. A cégek egyúttal bejelentették, hogy egy közös terjesztési platformot is létrehozhatnak.

Magyarországon hasonló a helyzet, mint Ausztriában és Németországban. Számos elektronikus könyv és olvasókészülék kapható, igaz, az utóbbiak ára meglehetősen borsos. A felhasználók számára hasznos tájékoztató pont az e-konyv.lap.hu, a koobe.hu, az ekonyvcentrum.hu és az akonyv.hu.

/SG.hu Hírlevél, 2010. augusztus 6., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

Az Ebrary orvosi technológia tárgyú adatbázisa

Az Ebrary elindította új előfizetéses online adatbázisát az orvosi technológia témában. Olyan vezető kiadók címeit tartalmazza, mint például az Elsevier's Academic Press és a Taylor & Francis CRC Press. Az orvosi technológia valamennyi tárgykörét lefedi, beleértve az orvosbiológiai technológiát és anyagokat, az orvosi műszereket, a nanotechnológiát és a szövettechnikát.

Néhány a folyóiratcímek közül: *Biomaterials in Orthopedics*, *Biomedical Engineering Desk Reference*, *Medical Instrumentation: Accessibility and Usability Considerations*. Lehetőség van az előfizetés kiegészítéseként egyedi e-könyvek vásárlására is, a *Springer*, a *Wiley*, a *William Andrew* és más kiadóktól az orvosi technológia téma széles spektrumában, illetve egyes témakörök szerinti csomagokban.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 3. sz. 2010. p. 10./

A Proquest Historical Newspapers kibővült a Times of India napilappal

A *The Times of India* című, a világ legnagyobb példányszámú napilapját a ProQuest bedolgozta *Historical Newspapers* adatbázisába, így annak 1838 és 2001 közötti példányai digitálisan is elérhetővé váltak. A *The Times of India* 4 millió példányban jelenik meg és a becslések szerint 8 millióan olvassák. Ez az első indiai napilap, amely ilyen jellegű egyezményt kötött. A lap csatlakozik a *Times Group* már digitalizált lapjaihoz, mint a *The New York Times* és a *The Wall Street Journal*.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 4. sz. 2010. p. 4./

A Music Online megháromszorozta gyűjteményét

Az *Alexander Street Press* bejelentette, hogy ebben az évben háromszor nagyobbra bővíti audiogyűjteményét, a jelenlegi 250 000 rekordot 750 000-re növeli. 2011-re a kiadó el kívánja érni a bűvös egy-milliót.

A gyűjtemény klasszikus zenét, jazzt, kortárs zenét egyaránt tartalmaz. A minőséget is fejlesztik, a felvételek elérik a 320kbps-ot, ezáltal mobil készülékeken is élvezhetők lesznek.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 4. sz. 2010. p. 6./

SpringerMaterials

A *Springer Science+Business Media* bemutatta a *SpringerMaterials-The Landolt-Börnstein Database* adatbázist. Ez a világon jelenleg létező legnagyobb olyan adatbázis, amely válogatott és kritikailag értékelt adatokat tartalmaz a fizika, a kémia, az anyagtudományok és a mérnöki tudományok területén. 91 000 online dokumentumot ölel fel.

A SpringerMaterials előfizetéses adatbázis, tartalmazza a teljes Landolt-Börnstein New Series-t, plusz 40 000 REACH dokumentumot. A tervek szerint további tartalommal és adatbázisokkal egészítik ki.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 4. sz. 2010. p. 8./

A Swets és a Deep Web partnerek lettek

A *Swets Information Services* és a *Deep Web Technologies* együttműködési megállapodást kö-

tött a *SwetsWise Seacher*, a Swets közös keresőfelülete (federated search) továbbfejlesztésére. A SwetsWise Searcher révén a használók kiváló keresési eredményt kapnak az elérhető összes vagy válogatott online források egyidejű, real-time keresésével.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 4. sz. 2010. p. 4./

Az EBSCO felvásárolta az Expert Publishing céget

Az EBSCO felvásárolta az *Expert Publishing (ExPub)* céget, amely naprakész, döntéselőkészítésre alkalmas kémiai információt nyújt a környezetvédőknek. Az ExPub adatbázisok több millió olyan dokumentumhoz adnak hozzáférést, amelyek az élőlényekre, illetve a környezetre, a munkahelyre veszélyes anyagokkal, hatásokkal foglalkoznak.

Az ExPub 120 adatbázist készít több millió kormányzati és egyéb dokumentumból, ezekben 400 000 egyedi anyag szerepel 2,25 millió kémiai néven. Köztük van a *ChemEXPERT*, a *ReproEXPERT*, a *ListEXPERT*, a *DrugEXPERT* és az *MSDSonline*.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 4. sz. 2010. p. 5./

Az EBSCO új halászati és vízügyi adatbázisai

Az EBSCO két új adatbázist jelentet meg: a *Fish, Fisheries and Aquatic Biodiversity Worldwide (FFAB)* és a *Waters and Oceans Worldwide (WOW)* nevűeket. Az egymást jól kiegészítő gyűjtemények mind időben, mind földrajzilag tág határok között mozognak.

Az FFAB adatbázis a kutatók és a menedzsment számára dolgozza fel a halak természetrajzának, a halászatnak, a vízi biológia/ekológia és vízkultúra valamennyi aspektusát. Az adatbázis átvesz tartalmat a *Fish and Fisheries Worldwide* és az

Aquatic Biology, Aquaculture and Fisheries Resources adatbázisokból, és további 19 adatbázist aggregál, köztük vannak a *FISHLIT*, az *Aquatic*, a *Biology Citations*, a *Fisheries Review*, a *Fishing Industry Research Index*, továbbá a *WorldFish Center's Library* adabázisai. Az említett adatbázisok „összegyűrésének” eredményeként előállított adatbázis több mint egymillió hivatkozást és referátumot tartalmaz 1970-ig visszamenőleg.

A WOW a különböző vízfajtákkal, a kapcsolatos műszaki kérdésekkel, szennyezéssel és más „vizes” témával foglalkozik 1970-ig és még korábbi évekre visszamenőleg. Benne található a korábbi *Water Resources Worldwide*, amely felölelte a *WATERLIT*, a *The Freshwater Biological Association Library Catalogue*, a *The International Water Management Institute*, az *AQUAREF*, az *ACQUIRE* és a *Delft Hydro* adatbázisokat, továbbá a *Marine, Oceanographic and Freshwater Resource*, a liverpooli *Proudman Oceanographic Laboratory* és a southamptoni *Oceanographic Library* adatbázisait. Az így egyesített adatbázisban található rekordok száma eléri az 1 850 000-et.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 4. sz. 2010. p. 5./

A Wilson kiadta a Careers adatbázist

A *H. W. Wilson* piacra bocsátotta *Careers* nevű adatbázisát a *pályaválasztók* és a *karrierjüket megváltoztatni kívánók* számára. Mindazon kérdésekkel foglalkozik, amelyek számukra hasznosak lehetnek. Egyelőre, indulásként 50 szakmát ölel fel, mindegyikhez tartozik 10-15 gondosan kiválasztott cikk, valamint számos link további releváns írásokhoz. A jelenlegi szakmaválasztékban szerepel például a tűzoltó, a rendőr, az ügyvéd, a fogorvos, a pilóta, a fodrász, a tanár, a könyvtáros, a rabbi, a mérnök, a virágárus, a személyi edző, a kertész és a nővér.

/Advanced Technology Libraries, 39. köt. 4. sz. 2010. p. 7./

(Szántó Péter)

EconLit™ with Full Text

EBSCO EconLit™ with Full Text contains all of the content available in *EconLit*, plus full text for more than 560 journals including titles from the *American Economic Association* (all with no embargo), such as: *American Economic Review*, *Journal of Economic Literature*, and *Journal of Economic Perspectives*.

This database also contains many non-English full-text journals in economics & finance. The full text titles can be searched using a publications index, created to allow ease of access to this material. *EconLit*, the American Economic Association's electronic database, is the world's foremost source of references to economic literature.

It provides links to full text articles in all fields of economics, including capital markets, country studies, econometrics, economic forecasting, environmental economics, government regulations, labor economics, monetary theory, urban economics and much more.

EconLit contains:

- Journal articles
- Books
- Collective volume articles
- Dissertations
- Working papers
- Full text book reviews

"The Bottom Line: *EconLit™ with Full Text* is highly recommended for all libraries serving economists and students in economics, and EBSCO serves it up well." - from *Library Journal*, April 15, 2007.

www.ebscohost.com

Bővebb információ az adatbázisról és próbáhozáférésről magyarul kérhető:
EPPrague@ebscohost.com

Science of Synthesis Houben-Weyl Methods of Molecular Transformations®

- The most effective and reliable methods for group transformations
- Covers all fields of organic chemistry
- Continuously updated (4 releases per year)

Pharmaceutical Substances

Syntheses | Patents | Applications

- All approved active pharmaceutical ingredients (APIs)
- Continuously updated
- Structure searchable

Science of Synthesis:
Organic and organometallic synthetic methods critically evaluated by experts – an authoritative information resource

Pharmaceutical Substances:
Your reliable source for the syntheses of active pharmaceutical ingredients.

For more information and a free trial please contact:

Thieme Institutional Sales
E-mail: eproducts@thieme.de
Tel.: +49-7 11-89 31-407

